

מכללה ירושלים

מכון קופרמן לחינוך יהודי בתפוצות
הכשרת מנהלים והשתלמויות מורים בארץ ובתפוצות

ב"ה אדר א' תשפ"ב

אל

מנהלי בתי הספר בארץ ובתפוצות
הרבנים, המורים והמחנכים
רכזי מקצועות היהדות

שלום וברכה!

לפניכם פרקי לימוד להערכות והכנת שיעורים בנושא פורים והמגילה, בליווי תמונות ומטלות לתלמידים, נכון להערך להוראה תוך התאמת המשימות ליכולות התלמידים. הצילומים והדגמים נועדו להידרש בכיתה במדרש תמונה, להבין כוונתם והקשר לנושא בפרק.

פורים ומקרא מגילה

בברכה

הרב מאיר מיארה

מכון קופרמן לחינוך יהודי בארץ ובתפוצות. כתובת: מכללה ירושלים, רח' דובדבני, בית וגן
טלפונים: 02-6750912 פקס 02-6750762 סלולר 055-6643526 miyameir@gmail.com

פורים היכן התחיל הכל?

וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מן העם

איך נבין דברי חכמים, שאמרו: **א.** כל המועדים עתידים להיבטל ופורים לא ייבטל לעולם?
ב. כל ספרי נביאים עתידים להיבטל ומגילת לא בטלה לעולם? **ג.** מה כוח נתנו חכמים לפורים?
ד. כיצד התעצם פורים להיות יום חגה של תורה שבעל פה? **ה.** מה משמעות, פורים כיפורים?
ו. מפני מה מפסיקים הכל ויוצאים למקרא מגילה? **ז.** מה עניין לחייב מצוות סעודה? מה עניין בין חייב איניש לבסומי? **ח.** מפני מה אסתר מבקשת "כתבוני לדורות", ונכנסת לכתבי הקודש? ועוד שאלות המלמדות עוצמתו של מועד שאין לו אפילו פסוק בתורה גם אין במגילה שום איזכור של א"י או של שם יהוה? לפיכך מצווים אנו לרדת

לשורשי הדברים. **חשוב שנלמד היכן התחיל הסיפור?**

קרא את דברינו למעלה.

מניין למדו מחכמים שגדולתם של ימי הפורים לעד?

איזו תשובה אתה מציע לסיבות יחס חכמים לפורים?

מה הקשר של התמונה למאורעות פורים?

מה מעידה התמונה על דברי דניאל לבלשאצר מלך בבל?

מדוע נבוכדנצר עצמו לא עשה משתה ניצחון בשתיה בכלי המקדש?

מדוע שרי המלך לא הצליחו לפענח את הכתובת?

הרקע למאורעות

הרב מאיר מיארה תוכניות הוראה

העויינות למקדש ולירושלים היתה תמיד עילה לעלות ולקעקע אמונת ישראל ומקדשו. עוד בימי בית המקדש הראשון עלה מלך אשור על ירושלים בימי חזקיה המלך וצר על העיר. הנס ארע בליל פסח, וצבא אשור נגף. כפי שארע נס פורים בליל פסח. אחר כן מלך אשור עלה על שומרון והגלה את עשרת השבטים אשר אבדו עד היום הזה.

מימין סרגון מלך אשור ובנו סנחריב לידו, הוא סרגון שהגלה את עשרת השבטים. בנו סנחריב מלך אשור צר על ירושלים. צבאו נפל בליל פסח והוא שב לנינוה ונרצח על ידי שני בניו. בעדויות על מה שקרה מדברות אלינו מעל קירות ארמונות המלכים וממצבות זיכרון שהעמידו. אשור (שבירתה נינוה הזכורה ממנחה של יום כיפור) ירדה מעל הבמה, ובבל עלתה. הקב"ה שלח את אשור כעונש לישראל שהתדרדרו לע"ז. הם מקל העונש לישראל. ככתוב בישעיה פרק י': הוֹי אֲשׁוּר יִבְבֵּט אָפִי וּמִטָּה הוּא בְיָדָם וְעַמִּי: בְּזֵי זֶזְף אֲשַׁלְּזֵנּוּ וְעַל עַם עֲבָרְתִי אֲצַוֶּה לְשַׁלַּל שְׁלָל וְלָבֹז בָּז וּלְשׁוּמוֹ בִּרְבֹּס.

אחד מארמונות האימפריה האשורית, מכאן יצא סנחריב לצור על המלך חזקיהו בירושלים. מכאן יצאו הצבאות לא"י והענישו את שומרון והגלו את עשרת השבטים שחטאו בע"ז, לחלח לחבור לגוֹזן, עשרת השבטים אבדו מעם ישראל, אבל גם האימפריה הגדולה הזו נפלה בידי מלכותו של נבוכדנצר הבבלי.

- א. מה מוכיחות תמונות אלה על דברי הנביאים?
 ב. מה משותף בין ליל נפילת סנחריב לליל הנס במגילה?
 ג. מה מלמדות התמונות על תאוות המלכים להחריב את ירושלים?

נסדר את המאורעות ונבין את הסיבות

כפי שאמרנו עוד בימי המקדש התגרו הגויים בעמנו כשמגמתם להכחיש את אמונת הייחוד בקב"ה ולהשפיל את האומה ומקדשה. ואמנם גם בסיבת חטאי המלכים והעם שכשלו בע"ז, התקיימו כל מילה מדברי הנביאים, וסוף שנפלה מלכות ישראל-שומרון, ונותרה בינתיים מלכות יהודה עם שני שבטים יהודה ובנימין שהחזיקו בירושלים אחר שמלכות שומרון נפלה.

וַיְהִי בַשָּׁנָה הָרְבִיעִית לְמֶלֶךְ זִזְקִיָּהוּ הָיָא הַשָּׁנָה הַשְּׂבִיעִית לְהוֹשִׁיעַ בֶּן אֵלָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
עָלָה שְׁלֹמֹנָאֶסֶר מֶלֶךְ אַשּׁוּר עַל עִמְרוֹן וַיִּצַר עָלֶיהָ. וַיִּלְכְּדָהּ בְּקִצְהָ שְׁלֹשׁ עֶשְׂרִים בְּעֶשֶׂת עֵשׂ
לְזִזְקִיָּהוּ הָיָא שָׁנָת תַּשְׁעָ לְהוֹשִׁיעַ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְלִכְדָּהּ עִמְרוֹן. וַיִּגְלַל מֶלֶךְ אַשּׁוּר אֶת יִשְׂרָאֵל
אֲשׁוּרָה וַיִּנְזָחם בְּזִלְזוֹ וּבְזָבוּר נָהַר גְּזוֹן וְעָרֵי בְּדִי. (מלכים פרק יח' מפסוק ט')

התורה אמת ודברי הנביאים אמת

מדוע אנו מביאים ממצאים ארכיאולוגיים אלה מן השטח בו התרחשו הדברים? מפני שיש מבני עמנו "חכמים בעיניהם" המכחישים דברי אמת, ויש אומרים בסכלותם וטיפשותם שמגילת אסתר היא סיפור דברי אגדה ולא נכתבה ברוח הקודש כדברי נביאים. לכן אנו מוכיחים לאותם "חכמים בעיניהם", שיש הוכחות כתובות על גבי לוחות אבן ועל קירות הארמונות. הוכחות לכל דברי הנביאים. אמנם דברי התורה והנביאים אינם צריכים הוכחה. אבל בכ"ל למסופקים, הנה לפנינו מנסרת סנחריב, תעודה היסטורית מלפני 2500 שנה, בה מסופרים המאורעות דברי הנביא מספר מלכים. הגויים הם המספרים ומתעדים בכתב היתדות על מנסרות ועל קירות, את כל קורות הימים. משם הוכחה לאלה המתחכמים לחשוב שהמגילה או דברי נביאים הם ח"ו סיפורים. הגויים מודים ואומרים את האמת, מדוע אפוא יתכחו בני עמנו לאמת?

- א. קרא בספר מלכים פרק יז, מה הסיבות למלחמות הגויים בישראל?
- ב. במה דומה עניין זה למה שקרה בסיפור המגילה?
- ג. במה מחזקים הממצאים שראינו לסייע לתועים לשוב לאמת?
- ד. האם כל היהודים במלכות אחשוורוש שמרו אמונים לתורה ולמצווה?
- ה. מה אם כן המסקנה מכל מה שלמדנו?
- ו. קראנו דברי ישעיה, שה' השתמש באשור להעניש את ישראל, במה דומה העניין למגילה?

מלכות בבל

אם התבונן במגילת אסתר שהיא הסיפור שקדם לבניין המקדש השני. נגלה שגם המן ובעיקר אחשוורוש זממו למנוע ביצוע הצהרת כורש לבניין המקדש, כורש כבש את בבל וייסד את ממלכתו הפרסית. מעניין שבגמרא בסנהדרין מסופר, שנבוכדנצר פסע שלוש פסיעות לכבוד הקב"ה, (בקשר לסדר כתיבת האיגרת לחזקיהו), פסיעות שנתנו לו את הכח להחריב את בית המקדש. והמהרש"א מסביר, שלכן אחר ג' פסיעות שבסוף שמונה עשרה אומרים: "יהי רצון שיבנה בית המקדש" וכו', לפי שעל ידי ג' פסיעות של נבוכדנצר נחרב הבית, וגלו ישראל. שם בגלותם נשתכח המקדש ולא זכרו לשוב לארצם, עד שבבל נפלה בידי פרס, ותחת מלכות אחשוורוש, הזכירם הקב"ה את שכחתם, אחר חרדת הלב ותעניות בגזרת המן, התרחש הנס, ובנה של אסתר דרייוש השני בנה את המקדש.

לפני שנתקדם לפורים, נשוב לעבר, למלכות בבל ששלטה בכיפה. מלכי יהודה האחרונים, יכוניה וצדקיהו, הוגלו. בית המקדש נחרב בידי הבבלים, וצדקיהו נקם במלכי יהודה. הכל שמעו את נבואות ירמיהו על מה שיקרה, במקום לשמוע לו זרקו אותו בבור הטיט, ואכן הכל קרה. ירמיהו ניבא לחורבן ולשבעים שנות גלות, לפיכך אחר מות נבוכדנצר, מלך בנו אויל מרודך, ובימי נכדו בלשצאר שלמו לפי חשבונו 70 שנה. הוציא כלי המקדש למשתה יין, לבש בגדי הכהן הגדול, להראות גאות מלכותו ושפלות ישראל. בלילה ההוא פרץ כורש מלך פרס כבש את הארמון, לא לפני שבלשצאר ראה את הסוף כתוב יעל קיר ארמונו, ואת תוכן המודעה קרא לפניו דניאל שהודיעו קיצו. מרגע זה התהפך הגלגל.

כדי לתת מושג לעוצמתה של מלכות בבל, למלכות נבוכדנצר, נתבונן בארמון זה אחד מכמה בבל. העוצמה נותנת מושג להבין דברי חכמים, שנבוכדנצר היה מהמלכים שמשלו בכיפה, כשליטי עולם. מדברי חכמים למדנו על שליטי עולם ששלטו בכיפה, נבוכדנצר ואחשוורוש, לשניהם קדם כורש. בידי שלושתם היו ישראל. קרא את פרקנו וכתוב:

- א. מה היתה הסיבה שישראל נמסרו בידי נבוכדנצר?
- ב. מדוע התייחסו לירמיהו הנביא בצורה נוראה זו?
- ג. התבונן בארמון זה, מה למדים על בבל? ומה על נבוכדנצר?
- ד. כיצד ראינו בפרקנו שיד הקב"ה פועלת?

מחריב בית המקדש

כל הקורא מנבואות ירמיהו הנביא, מדברי ישעיהו על ירושלים וחטאתיה, ויותר מכל הקורא מגילת איכה על חטאת מלכיה, יבין עד כמה נגדשה הסאה והסוף היה נראה בלתי נמנע. ירושלים נמסרה בידי נבוכדנצר, הוא אמנם שליח לבצע הגזרה, אך הוסיף משלו רשעות ואכזריות כדוגמת פרעה שהרשיע יתר על גזרת השעבוד.

נבוכדנצר על כסאו בבבל, יושב על כסאו ובגאוותו בוטח בכוחו. הנביא ישעיהו אמר על מה שהיה טמון בתוככי ליבו, במחשבותיו של נבוכדנצר: **וְאֵתֶּה אֶמְרֵת בְּלִבְךָ הַשָּׁמַיִם אֶעֱלֶה, מִמֶּעַל לְכֹכְבַי אֶל אַרְיִים כְּסֵאֵי וְאֶשֶׁב בְּהַר מוֹעֵד בְּיַרְכְּתֵי עֶפְרוֹן, אֶעֱלֶה עַל בְּמֹתֵי עֵב אֲדַמָּה לְעֵלְיוֹן. אֶף אֶל שְׂאוֹל תוֹרֵד אֶל יַרְכְּתֵי בֹר:**

הסבר הפסוק: הרשע בגאוותו ובוטחו על עוצם מלכותו, אמר בליבו כי בכוחו לעלות השמימה ממעל לכוכבים, כביכול מתחרה במלך העולם. הנביא מנבא לו, משם אל שאול תורד. וכך התקיים, שממלכתו נפלה ממש כדברי ירמיהו הנביא. נכדו בלשצאר לא הספיק למלוך אלא שנתיים ונפל, היה האחרון לשושלת.

- א. מה משדר התבליט המראה את נבוכדנצר על כסאו?

- ב. מה ההצקה לומר שהוא ממלכים שמשלו בכיפה?

- ג. מנין למדנו בדבריו שרצה להושיב כסאו בירושלים?

- ד. מה אפשר ללמוד עוד מדברי הנביא ישעיהו בפרק יד' ?

מלכות שמשלה בכיפה

הרב מאיר מיארה תוכניות הוראה

תבליט חצוב בסלע ההר בבבל, מלמד על כוח הממלכה שהחריבה את ירושלים והגלתה את ישראל, **גלות יכניה**, ואחר 11 שנה **גלות צדקיהו** ששמה את הקץ על בית ראשון. נסה להתבונן מה מספר התבליט על מלכות זו? יצויין שלמרות האמור, נבוכדנצר שמע וחקר על ישעיהו ונבואות ירמיהו, ראה שהדברים התאמתו, הוא ציווה שלא יפגעו בירמיהו הנביא גם אם קשר עצמו בשלשלאות שיובילוהו עם הגולים. לכן נבוכדנצר לא נטה מיד לשתות בכלי המקדש, הוא מלך 45 שנה, ולמרות רשעותו חשש תמיד מהבאות.

כך ראה הצייר את גלות בבל, השבויים מירושלים מובלים בבלה וביניהם גם מרדכי היהודי. למרות שגלות זו נגזרה לשבעים שנה, סוף שהיתה מקום חיותו של רוב עם ישראל למשך דורות. יש בה מרירות וצער גולה, אך בגולה זו נכתב התלמוד הבבלי ונחתם ע"י האמוראים רב אשי ורבינא. בגלות זו היו ראשי גולה ואח"כ הגאונים שהנחילונו אוצרות חיים. אבל בימי סיפור המגילה היתה ירושלים חרבה והמתונה שיעלו אליה. רק בתושיית **עזרא ונחמיה**, **מרדכי חגי זכריה ומלאכי**, התעוררו מקצת מאוד הגולים לעלות לבניין ירושלים מחדש.

דברי הנביא התקיימו במלואם

דברי ירמיהו הנביא התקיימו, האומה שילמה את מחיר ההליכה אחר שרירות הלב, אחר ע"ז, אחר מלכים שלא השכילו ללכת בדרך תורה, שכחו קדושת האומה. מכאן נמצאנו למדים שאנו עם ישראל סיפקנו למלכי הגויים האפשרות למלא תאוותם וזדונם נגד מקדשנו.

מה מעוררת בנו ההתבוננות בציור זה? האמנם כך צריכים היו להסתיים ימי ההוד של בית המקדש שבנה שלמה? בציור רואים את המזבח, לפי הקרנות בפינותיו. מה אפשר להסביר על כך שרואים את הלוחמים על המזבח וחלקם מושלכים למרגלותיו? תוצאה של מה היו המראות האלה?

כך ראה הצייר בעיני רוחו את גולי יהודה על נהרות בבל, במקום לשיר שירי הלל שכתב דוד, אמרו שם את המזמור: "עַל נְהָרוֹת בַּבֶּל שָׁם יֵשְׁבֻנוּ גַם בְּכִינֹו בְּזָכְרֵנוּ אֶת צִיּוֹן". האם הגולים שהיו אחר כך תחת מלכות אחשוורוש למדו משהו ממה שראינו בתמונת אלה?

מה אומרת הבעת פניהם של הגולים?

מה גרמה התעלמותם מנבואות ירמיהו

האם התמונה חזרה על עצמה כשלא שמעו למרדכי?

דניאל וחנניה, מישאל ועזריה ומרדכי בבבל

הצלם בבקעת דורא

בגלות יכניה בעלות נבוכדנצר על ירושלים לקח עמו ילדים יפי תואר טובי מראה לשרת לפניו בהיכלו. בניהם דניאל, חנניה מישאל ועזריה, וכן מרדכי. בשנת שתים למלכותו חלם חלום שטלטל את רוחו, ולא מצא פרונו עד שדניאל השקיט נפשו בפתרונו. כמעשה ביוסף לפני פרעה גם עתה נעשה דניאל ראש מלכות בחצרו. **בגאותו ועוז רוחו ציוה נבוכדנצר להקים צלם זהב בבקעת דורא בבבל, ופרסם צו לכל בני ממלכתו לסגוד לפסלו.** כמובן כולל השבויים מארץ יהודה, **חנניה מישאל ועזריה. הנערים בעוז נפשם המרו פי המלך חרף האיום בכבשן האש.** לבסוף הושלכו ויצאו מהכבשן מה שטלטל עוד יותר את נפשו לכדי הרהורים על אמונתו שלו. **דניאל שפתר חלומו, הוא שגרם לנפילת הפסל הענק וריסוקו.** הוא גם זה שפתר את המראה שהופיע בליל נפילת בבל כשבת בלשצאר נכדו של נבוכדנצר על כסאו במשתה היין וכלי המקדש בידו, כשהוא לבוש בבגדי הכהן הגדול שנלקחו בשביה מירושלים, שהחריב סבו נבוכדנצר. בו בלילה נפלה מלכות בבל בידי כורש מלך פרס. נמצא שבמשתה היין בכלי המקדש ולבישת בגדי הכהן הגדול, נפלה בבל, ובנסיבות משתה כזה של אחשוורוש התרחש הנס, שסיומו בניין המקדש.

לפי דברי הגמרא, נבוכדנצר עם כל אכזריותו, התעמת מול האמת כאשר ראה דמותו של דניאל כמלאך. ואמנם סוף שנבוכדנצר ראה בדניאל אלוה וחספץ להשתחוות לו. לכן לא מצאנו את דניאל עם שלושת חבריו, חנניה מישאל ועזריה. הוא השתמט משם כדי שנבוכדנצר לא ישתחוה לו כאלוה. משמאל חותם של **נבוכדנצר** בו אישר את הצווים לכיבוש ירושלים וחורבנה. בסוף נכנע.

חורבות בבל, למקום זה הובלו אבותינו בגלות ירושלים

לפנינו קברו של דניאל בפרס, מקום עלייה גם לפרסים גם למוסלמים לתפילות ובקשת רחמים. דניאל היה דמות פלאית בממלכת בבל של נבוכדנצר, ואח"כ של פרס. משמאל אנו רואים מה נותר ממלכות נבוכדנצר ובניו אחריו. חורבות ושממה, גם היום עירק היא בבל דחוייה ונתונה במלחמות. בתהילים כתוב: "בת בבל השדודה אשרי מי שישלם לך את גמולך"

ארבעה דברים למדנו בפרקנו כרקע לסיפור המגילה:

- א. היכן היה מרדכי ועם מי היה בבל
- ב. בזכות מה התעלו דניאל וחביו לפני המלכות?
- ג. מה היה בסוף משותף בין היחס לדניאל ומרדכי?
- ד. מה מלמדות אותנו התמונות?

מה קרה בפורים?

ראוי התבונן ברקע למאורעות מגילת אסתר, המרחיבים ומגביהם נקודת הראות על ההתרחשויות. ראוי שנלמד היכן בכלל החל סיפור מגילת אסתר? מדוע התגלגלה העלילה באופן כל כך גלוי אך באמת נסתר. במסכת מגילה דנו חכמים בחשבונותיהם של מלך בבל בלשצאר, ומלך פרס אחשורוש, אשר חישב בעזרת "החכמים יודעי העיתים", מתי בדיוק השעה לחגוג את נצחונם על ירושלים, ומתי יכולים להשתמש בכלי המקדש. אכן, בלשצאר הנראה בלילו האחרון, לבש בגדי כהן גדול שנלקחו בשבי ושתה בכלי המקדש, באותו לילה נכנס כורש מלך פרס שהיה ההיפך הגמור מדרכם של מלכי בבל.

במגילת אסתר כתוב שמרדכי הוגלה עם הגולה אשר הוגלתה עם יכוניה מלך יהודה. היה זה בימי חורבן בית המקדש הראשון. נבוכדנצר מלך בבל עלה על ירושלים. תחילה הגלה את החכמים, ואחר החרیب את הבית. אחרי 45 שנות מלכות נבוכדנצר, מלך בנו אויל מרוודך במשך 23 שנה. אחריו מלך בנו בלשצאר 2 שנים. (ביחד 70 שנה) בלשצאר חשב שכעבור 70 שנה לגלות ישראל, ה' כבר לא יושיע יותר את עמו. שהרי ירמיהו הנביא דבר על גלות שבעים שנה. ביום שבלשצאר חישב שנשלמו שבעים שנה, ערך משתה גדול בו השתמש בכלי הקודש. בלשצאר חפץ להראות ברבים שאין כבר ביד ה' להשיג את מחריבי ירושלים. בלשצאר כמו סבו הגאה נבוכדנצר, יצא בגסות גלויה נגד האמונה בבורא עולם. עשה משתה ניצחון על אמונת ה'. בלילה ההוא הופיעה יד נעלמה על קיר הארמון וכתבה כתובת משונה. שרק דניאל ידע לפענח אותה. דניאל הוזעק לארמון בעת שבלשצאר המלך נבעת ונפחד מהכתוב: **"מִנְּהָ תִּקַּל וּפְרִסִין"**

מימין כורש מלך החסד כביכול מביט בבלשצאר המלך הצעיר והיהיר, נכדו של נבוכדנצר מחריב בית מקדשנו, הנבעת מפני הכתובת שהופיעה פתאום על קיר ארמון מלכותו. הכתוב פענח ע"י דניאל אשר הודיע לבלשצאר שמלכותו תמה ובבל נופלת בידי מלך פרס.

ואמנם כך קרה, באותו לילה חדרו חיילי דרייז הפרסי עם כורש, וכבשו את בבל. כורש שראה מה ארע לבבל מחריבת עיר האלוהים, נדר בליבו נדר לבנות את בית המקדש. ובאמת כורש פרסם הצהרה להתיר ליהודים לשוב לארצם ולבנות את עירם. כורש לא הספיק לקיים נדרו. אחריו בא המלך אחשורוש שהיה רשע יותר מהמן. הוא ביטל את דבר ההצהרה. אחשורוש החל בתוכנית שהמן האגגי היה מחוללה. בפרסמו את גזרותיו פעלה אסתר ומרדכי לבטלן ככתוב במגילה.

מלכות פרס ומדי

בלשצאר נכדו של נבוכדנצר עלה למלוכה ובשנת שנים למלכותו בסוף 70 שנה למלחמת סבו על ירושלים, עשה משתה והשתמש בכלי המקדש. באותו לילה נכבשה בבל ע"י כורש מלך פרס. כורש שהיה מלך חסד, הבין שעריצות ורדיפת עמים ודתות לא תקדם את מלכותו.

הוא פרסם צו המובא בראש ספר עזרא: **בספר ישעיה כורש מכונה משיח ה'.**

ובשנת אונות לכורש מלך פרס לכלות דבר יהוה מפני ירמיהו העיר יהוה את רוז כורש מלך פרס, ויעבר קול בכל מלכותו וגם במכתב לאמר. כה אמר מלך כורש מלך פרס, כל ממלכות הארץ נתן לי יהוה אלוהי השמים, והוא פקד על לבנות לו בית בירושלים אשר ביהודה. מי בכם מכל עמו יהי אלוהיו עמו ויעל ירושלים אשר ביהודה ויבן את בית ה' אלוהי ישראל הוא האלוהים אשר בירושלים.

הצו שפורסם בכל הממלכות, לא רק ליהודים אלא לכל הנכבשים

דמותו של כורש

כורש והמכתב לפנינו, על הגליל העשוי טיט חרוטים פרטי המכתב. הצהרה זו היא מלפני למעלה מ 2500 שנה, שמורה ומספרת את המאורע, הצהרה שהביא את עזרא לארגן עליה לבניין ירושלים. אלא שברישעות המן ואחשורוש הופסקה העבודה, והצו במכתבו של כורש לא התבצע.

ממלכת פרס ומדי שכבשה את בבל, הגיעה לשיאה בשלטונו של כורש, שהיה שליט בעל שאר רוח מן היחידים בקורות העמים תודעה של ישרות המחשבה. כורש גם היה הראשון שהורה על שמירת כבודם של נתיניו להמשיך בתם. הוא ביושר מחשבתו פרסם את "הצהרת כורש", בה התיר לגולי יהודה לשוב לארצם ולבנות את בית המקדש. הצהרתו היתה מופת ודגל לחרות האומות לחיות לפי אמונתם, הוא נזכר בהיסטוריה כמלך חסד בדמותו ודרך הנהגתו. הבאים אחר מותו לא הלכו בדרכיו, ופרס חזרה לדרך דיכוי נתיניהם לסחטנות מיסים למלכות. **כֹּה אָמַר יְהוָה לְמַשִּׁיחוֹ לְכֹרֶשׁ אֲשֶׁר הִזְזִיקְתִּי בְיָמָיו לְרַד לְפָנָיו גּוֹיִם וּמְתָנִי מְלָכִים אֲפִתְנוּ לְפִתְנוּ לְפָנָיו דְּלֹתֵיב וּשְׁעָרִים לֹא יִסְגְּרוּ: כורש משיח ה'.**

מה למדנו מדברי ההכרזה על דמותו של כורש?

מה כלל הצו בעניין ירושלים?

מי סיכל אחר זמן תוכנית זו?

האם היהודים בגולה בכל שמעתה היא פרס עלו מיד לבנות?

מה היה קורה אם כל היהודים היו עולים מיד עם עזרא תכף לפרסום הצו?

ויהי בימי אחשורוש

בתורתנו: "לא תעשה לך פסל", הגויים תמיד הנציחו והאדירו עצמם בפסלים. בעמנו אין מנציחים בפסלים כשבת המלך אחשורוש על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה, נשים לב לתבליט המראה את המלך בשרביטו והכוס בידו. אנו עוד נכיר דמותו האמתית והרפתקאותיו הצבאיות, אך תחילה נלמד היכן ההתרחשויות עליהן אנו לומדים בפרקים, לכן נתבונן במפה.

הנה האזור בו התרחשו המאורעות, שים לב ירושלים רחוקה 1000 ק"מ, ובכ"ז הכל נהרו להחריבה.

ויהי בימי אחשוורוש

אנו נתוודע לדמותו של אחשוורוש בכך יהיו דברי המגילה מובנים על רקע מה שקרה באותן שנים, במגילה לא סופר עליהם. נבין מה היו מניעיו של אחשוורוש וכיצד המן הפך ליד ימינו.

מי הוא אחשוורוש? בשנת ג' שצ"ב 3392 לבריאת העולם, עלה אחשוורוש לכסא מלכותו ובעורמה ובורע הרחיב ממלכתו. על רקע מה שלמדנו על ההיסטוריה של פרס, נבין עד כמה חכמי הגמרא ידעו האמת על דמותו של אחשוורוש דמות אפופה תעתועים. בגמרא מובאת מחלוקת רב ושמואל העוסקת בהערכת אישיותו, האם היה מלך טיפש שנגרר אחרי עצות המן האגגי, או שמא מלך חכם מצביא וערמומי. מהמגילה נראה שלא בכדי נחלקו חכמים, יש שראו לומר שהיה מלך הפכפך שמטרותיו קודשו בכל אמצעי. לעומת הטוענים שהיה חסר דעה משל עצמו. חכמים חלקו גם בשאלת ייחוסו. יש אומרים שהיה מזרע מלכות, בן כורש, ויש אומרים שהיה עבד פשוט שקנה את מלכותו בעורמה וממון. ואמנם לפי הגמרא בבקשו מושתי את בקשתו הבזויה לבוא למשתה להראות השרים את יופיה, היא כבת מלכים מזרע נבוכדנצר מלך בבל שהובאה בשביה, סירבה באומרה שהוא היה לא יותר מאשר שומר הסוסים של אביה בלשצאר. מכאן נבין שגם ושתי מזרע מחריב המקדש, והיא עצמה הובאה לשושן אחר שכורש כבש את ממלכת אביה.

אחשוורוש הסתבך בקרבות

אחשוורוש בגאווה וברצונו למלוך בעולם כשליט כל יכול, הסתבך במלחמות שהמגילה לא ספרה עליהן, יצא לקרבות אשר בהן התרוששה פרס ואיבדה את כל השגיו של כורש.

כך הנציחו את תבוסת אחשוורוש בקרב תרמופילאי, תאוותיו לכוח לממון ולנהנתנות לא ידעו גבולות. התיאור של המגילה על משתה מאה ושמונים יום, היה כדי להראות כוחו וללכד סביבו את המלכים באיזור כולו. הוא חיפש כל מקור כספי להבטיח מלכותו ואבדן אוצרות המדינה במלחמות. לכן אין פלא שנלכד ברשתו של המן הערמומי, ותמורת שקלים היה מוכן לגרום למלכותו לאבד עם שלם, למרות שבכך ממעט את כבוד המעצמה שחסר בה עם אחד. וכדברי חכמים: אמו לו קרחה אתה עושה בממלכתך, בכ"ז לא שמע.

מה הניע אותו לעשות קרחה בממלכתו, רק תאוות הכסף?

מרוץ מרתון

שמעתם על קרב מרתון? מרוץ מרתון? אין אנו מתכוונים לצאת למרוץ מרתון, בקרב מרתון נחל אחשוורוש את התבוסה הגדולה שהביאה כמעט לאבדן הממלכה. לו לא ידענו על מרתון, היינו חושבים שהוא מלך חזק ויציב. הוא יכול היה להיות יציב וחזק, אך מידותיו מקולקלות והביאו עליו אסונות צבאיים, לפיכך גם התמכר למשתאות יין והוללות, לכן אפילו המלכה ושתי רשעה כשלעצמה, זלזה בו ולא קיימה דרישתו הבזויה להופיע לפני הוללים.

קרב מרתון מלחמת פרס יון

בנו יורשו של כורש הגדול, הוא דריווש שהיה הפך האב, דריווש מלך אכזר שאיבד את צבאו במלחמות עם מצרים ומת. אחר מותו עלה בנו, הוא אחשוורוש שהחל לקומם את האומה אשר נעשתה גברת ממלכות. מלכותו התעצמה וגדלה, אך ההרפתקאות לא חסרו. אחשוורוש הסתבך במלחמות של תאוות שלטון וכוח אפוף נהנתנות אשר הסבה לממלכה מכה אחר מכה בשדות הקרב. לפי ההילה בפסוק הראשון של המגילה חושבים שאחשוורוש היה מלך ומצביא מחונן, האמת היתה אחרת, הוא בגאוותו הגסה ובביטחונו העצמי המופרז יצא למלחמות תאוות שטחים והכנעת אומות. אחשוורוש יצא למלחמה על יוון נוחל תבוסה בקרב תרמופילאי. הוא המשיך בעוד מלחמה ונחל תבוסה בקרב סלמיס ובקרב פלטיאיה, אך הידוע מכולם הוא קרב מרתון שהתפרסם כאחד הקרבות העזים בין פרסים ליוונים, אחשוורוש נחל תבוסה מרה, שב לארצו מוכה ומושפל. מרגע זה החל בשיגעון לשכך צערו במשתאות. לא בכדי המגילה מתחילה במשתה ומסיימת במשתה היין. עפ זאת נישואיו לושתי עשו רושם עצום על כל יושבי הממלכה, הוא בעורמתו נשא את ושתי בת בלשצאר מלך בבל, להראות מלכותו על בבל ומדי.

כך תאר הצייר את קרב מרתון, היוונים עשו שמות בצבאותיו של אחשוורוש, הוא שב לארמונו מוכה וחלוש. מה הוסיף לנו המידע על מלחמות אחשוורוש בעמים כולל ניסיונו להשתלט על יוון, כדי להבין מה קרה בסיפור המגילה? מדוע נחפז לשקלי של המן?

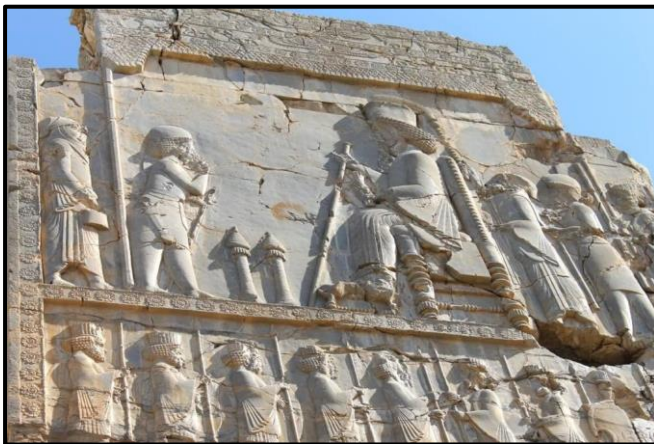
מלכות פרס ומדי

מלכות פרס שרדה את הקרבות, חבשה את פצעה, אמנם לא הצליחה לכבוש את יוון, אך שקמה את עריה ובעיקר שושן. מגמת המלך אחשוורוש להראות יקר תפארת גדולתו. האומנים הצליחו לשחזר את אחד הארמונות הנותן מושג על מה שכתוב במגילה. כמו כן נמצאו גם תבליטים רבים המנציחים את מלכותו.

במה ממחישה התמונה את הכתוב במגילה על מלכות אחשוורוש?

מדוע הוא השקיע במבנים מפוארים? מה רצה להשיג?

לפנינו תבליט אחד מקירות הארמונות של פרס. אחר שעלתה לבמה כממלכה. התבליט מפאר את המלך אשר ראה עצמו כמו שהיה מקובל אז, כמך עולם וףהיו שראו עצמם אלוהים. אנו רואים כיצד מלכים ושרים מתייצבים לפני המלך בהכנעה גמורה. כך הבטיח לא רק שליטה, אלא גם מסים מכל יושבי הממלכה.

מה לדעתך חשו יושבי ממלכה הגדולה? מה הרגישו היהודים תחת מלכות זו?

בהראותו את עושר כבוד מלכותו

וַיְהִי בַיָּמִי אֲזוּשׁוּרוֹשׁ הוּא אֲזוּשׁוּרוֹשׁ הַמֶּלֶךְ מִהָדוּ וְעַד-כּוּשׁ עָבַע וְעִשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה: בַּיָּמִים הָהֵם כְּשֶׁנָּבִית הַמֶּלֶךְ אֲזוּשׁוּרוֹשׁ עַל כֶּסֶף מַלְכוּתוֹ אֲשֶׁר בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה: בְּשָׁנַת שְׁלוֹשׁ לְמָלְכוֹ עָשָׂה מִשְׁתֵּה לְכָל-יִשְׂרָאֵל וְעַבְדָּיו זָוִילן פָּרַס וּמְדֵי הַפְּרָתִימִים וְיִשְׂרָאֵל הַמְּדִינֹת לְפָנָיו: בְּהִרְאֹתוֹ אֶת-עֹשֶׂר כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְאֵת יִקָּר תַּפְאָרַת גְּדוּלָּתוֹ יָמִים רַבִּים שְׁמוֹנִים וּמֵאָת יוֹם: וּבְמָלוּאֲתוֹ הַיָּמִים הָאֵלֶּה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ לְכָל-עַם הַנְּמַצָּאִים בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה לְמַגְדוֹל וְעַד-קָטָן מִשְׁתֵּה עֹבְעֵת יָמִים בְּזוֹצָר גָּנַת בֵּיתֵן הַמֶּלֶךְ: זָוִורוּ כַּרְפָּס וְהַכֹּכֶת אֲזוּוֹל בְּזוֹכְלֵי בּוּיָן וְאַרְגָּמָן עַל גְּלִילֵי כֶּסֶף וְעַמּוּדֵי עֵשֶׂה מִטּוֹתוֹ זָהָב וְכֶסֶף עַל רַצְפַּת בַּהֲטָ וְשֵׁשׁ וְהָר וְסוֹזָרַת: וְהַשְּׁקוֹת בְּכָל־זָהָב וְכָל־מַכְלִים שׁוֹנִים וַיִּין מַלְכוּת רַב כֶּנֶד הַמֶּלֶךְ: וְהַשְּׁתֵּינָה כֹּהֶת אֵין אֲנֵס כִּי־כֵן יִסַּד הַמֶּלֶךְ עַל כָּל רַב בֵּיתוֹ לַעֲשׂוֹת כַּרְצוֹן אִישׁ וְאִישׁ:

אחד הקירות בארמונות המתאר את המלך ולפניו השרים הפרתמים שרי המדינות

יש אנשים שהם "חכמים בעיניהם" מבני עמנו שבסכולותם אומרים שהמגילה היא סיפור אגדה נחמד, שמספרים לילדים עם תחפושות. הכסילים האלה מתעלמים ממה שכתוב בתבליטים של עמים האלה, מתעלמים ממה שהמלכים וסופריהם כתבו על לוחות טיט שנשארו אלפיים וחמש מאות שנה. על כן ראינו להביא מקצת מהאוספים הגדולים המעידים על סיפור המגילה.

במה מבארות תמונות הארמונות והתבליטים את מה שכתוב במגילה?

חכמים תמהו, מדוע המלך המתין עד שנת שלוש למלכו, ולא חגג מיד בעלותו לכיסאו? וכן, מה פשר משתה שמונים ומאת יום? אין לו מה לעשות, לבלות חצי שנה במשתה יין? אמרו חכמים, כי רק אחר שהתבססה המלוכה בידו, חגג עלייתו על כסאו. וכן, הוא יחד עם המן "וחכמים יודעי העיתים" חישבו את השנים שאמר ירמיהו, 70 שנה לגלות בבל. כשראה שלא נושעו, מיד חגג כל ימות הקיץ. אם נעשה חשבון, ב 6 חדשים יש 177 ימים, (חדש חסר חדש מלא) אם נמנה מר"ח ניסן, נגיע 177 יום לצום גדליה. ובמלאת הימים האלה עשה המלך משתה שבעת ימים. מצום גדליה ג' תשרי ועוד שבעה ימים, הגענו בדיוק ליום הכיפורים. ביום זה עשה את המשתה. מה למדים אנו מהאמור?

... גדל המלך את המן בן המדתא האגגי

המן האגגי בעיני רוחו של האומן, הבעת פניו אומרת רוח מחשבותיו.

אזר הדברים האלה גדל המלך אחשוורוש את-המן בן המדתא האגגי וינשא-הו וישם את כסאו מעל כל השמים אשר אתו: וכל-עבדי המלך אשר- בשער המלך פרעים ומשתזזים להמן כי-כן צוה-לו המלך ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה: ויאמרו עבדי המלך אשר-בשער המלך למרדכי מדוע אתה עובר את מצות המלך: ויהי כאמרם אליו יום ויום ולא שמע אליהם ויגידו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי כיהגיד להם אשר-הוא יהודי: וירא המן כיהגידו מרדכי כרע ומשתחוה לו וימלא המן זמנה: ויבא בעיניו לשלח יד במרדכי לבדו כיהגידו לו את-עם מרדכי ויבקש המן להשמיד את כל היהודים אשר בכל מלכות אחשוורוש עם מרדכי:

"אחר הדברים האלה", אחר שהמלך ציווה בעצתו של המן לשלוח יד בושתי. המן השיג שתי מטרות, גרם למותה של ושתי שעמדה בדרכו להפיל את המלך, כי כל תוכניתו לכבוש את המלכות. לכן יעץ את עצתו להפיל את ושתי. וסלל לעצמו הדרך לגזור על היהודים ועל ביטול בניין המקדש.

במקום הזה נרקמו מזימותיהם של אחשוורוש והמן, לפנינו שרידי הארמון, גרמי המדרגות מעוטרים בדמויות של שרים ומלכים מכל העולם עולים אל המלך להגיש מנחה. העוצמה האדירה של המלכות, נכרת בכל מקום. כאן תכנן המן בקפדנות להפיל את המלכה ואח"כ את המלך, ובכך לסלול דרכו להשמדת עם ישראל.

המן האגגי היה הגדול והמשפיע שבשרי אחשוורוש אשר הסית את המלך נגד היהודים, במטרה לבצע בה רצח עם הוא מכונה "צורר היהודים", וכן "איש צר ואויב הבן הרע הזה", שביקש להשמיד את זכר ישראל. בסוף סוכלה מזימתו. מעמד המן היה כה רם, והמלך אחשוורוש הוא שציווה על הכול להשתחוות לו. המדרש אומר שהמן רקם צלם של עבודה זרה בבגדיו. וסמל אליליו על ליבו, מי שהיה משתחווה לו היה משתחווה גם לצלם. המן הוא עבודה זרה מהלכת וההתגלמות הנוראה של עמלק.

מדוע נגזרה הגזרה

אחר שמלכות בבל נפלה בידי כורש, באו ישראל תחת יד פרס, המלכות הפרסית שלטה בכיפה, והיהודים הפזורים באימפריה כבר החלו מתערים בגויים בקירוב דעת ובמשתה. ראינו כבר קודם בבבל, בימי נבוכדנצר, רבים נטו להשתחוות לצלם. עתה תחת יד פרס בשושן הבירה, רבים הסבו בסעודת אחשוורוש והיו עדים בראותם את כלי בית המקדש, שהובאו בבלה עם החורבן, משמשים לשתיית יין נסך המלכות. ראו את המלך לבוש בבגדי הכהן הגדול כאות השפלה לישראל, שכביכול הקב"ה נטש עמו והגאולה אחר שבעים שנה לא תתרחש. ובכ"ז נהנו מסעודתו של אותו רשע. תקוות הנביאים נכזבה, יראי ה' דמעו למציאות נוראה זו.

נהנו מסעודתו של אותו רשע

עמלק שארב לנו ביציאתנו ממצרים מתעורר בדמותו המן, הכלייה נראית ח"ו באופק, והאומה הולכת ודועכת מתוך התבוללות באימפריה הפרסית. היהודים היו כבר חלק מהחברה הגויית ומהלכים באורחותיה, **משתתפים בסעודות**, הם חלק מהנוף במסעדות. **ממש כפי שקורה היום בכמה גלויות**. כאשר ישראל יורדים ושוכחים אבותיהם שורשיהם וקדושתם, מעמיד להם הקב"ה את עמלק. זו השעה בה מגדל המלך את המן האגגי. בשעה שהמלך נתון בשבר כלכלי חרב תבוסותיו, עולה קרנו של עמלק אשר עשה עצמו אלוה כפרעה בשעתו, ודרש משרי המלכות כניעה והשתחוויה. המן שבקרבו ארב לאפשרות בניין בית המקדש ושובה של האומה לביתה, מצא שעת כושר. כשמרדכי לא נכנע לפניו איווה לבצע זממו לאמר: **"לְהַשְׂמִיר לְהַרְגָּ וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְהוּדִים, מִנַּעַר וְעַד יָקֵן טַף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד, בְּשָׂלוֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁנַיִם עָשָׂר הוּא זֶה יוֹם אָדָר, וַיִּשְׁלָח לְבוֹז" שָׁלַח לְבוֹז לְהַחְזִיר לַעֲצֻמוֹ עֲשָׂרֵת אַלְפִּים שְׁשַׁנְתָּן לֵאבָדִם...**

והשקות בכלי זהב, וכלים מכלים שונים, ויין מלכות רב כיר המלך, והשתיה כדת אין אונס. אמרו חכמים: כלים מכלים שונים, הם כלי בית המקדש. כל האווירה היתה ברוח הוללות, הפך דרכי התורה. אמרו חכמים מן הסיבות לגזרה, "נהנו מסעודתו של אותו רשע", לא דווקא סעודה זו אלא היו חלק מכלל החברה וההוללות. כתוב מהמגילה מפרק א' כיצד מומחשת תמונה זו?
שאל המורה, כיצד רואים מצב זה גם היום ביהודי חוץ לארץ?

"והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים והשתייה כדת אין אונס"

מגילת אסתר מתחילה במשתה יין, ומסתיימת במשתה יין. על כן ציוו חכמים לקיים את מצוות הפורים, גם בסעודת היום הכרוכה ביין. במגילה לא כתוב על משתה בלשצאר המלך הבבלי נכדו של נבוכדנצר מחריב בית מקדשנו. הנה לפנינו התמונה, הוסף לכך את משתה היין של בלשצאר אחרון מלכי בבל, אשר במשתה יין הוכרע ונפל. הקשר ברור, נס פורים ונסיבותיו נקבעו באומה כחג, שגם לימות המשיח לא ייבטל. מרדכי ואסתר נשארו חקוקים גם בתודעתם של עמי פרס ומדי. שהרי מלכם דרייוש השני, היה בנה של אסתר והוא זה שהורה להשלים בניין בית המקדש שאחשוורוש ציוה להפסיקו.

משתה יין אחשוורוש בכלים מכלים שונים, הם כלי בית המקדש, בסעודות אלה השתתפו גם מבני עמנו שלא שמעו למרדכי ופרקו עול, לכן יצא הקצף ונגזרה הגזרה. יש ללמוד שלא ההשתתפות היא לב העניין, אלא הטמיעה והכניסה לתוככי חברת הגויים היא הבעייה, היא המתכון להתבוללות. הרי רוב רובו של עם ישראל היו בדור ההוא שם בבבל שעתה היא תחת יד פרס מלכות אחשוורוש. רק בודדים היו בירושלים, כל אלה שהיו כאן במשתאות ובחברתם של הגויים, לא נענו לבקשותיו שלעזרא לעלות לבנות את ירושלים.

ריה"ל: יש להתבונן עוד על תקופה זו. על "העניין האלוהי" לפי ריה"ל הוא חידוש הנבואה. לו שמעו ועלו בזמן זרובבל ויהושע הכהן הגדול בנפש חפצה, כי אז הבית השני היה עומד בתפארתו כבתחילה. אלה הבאים עם זרובבל ויהושע הכהן הגדול, בנו את יסודות המקדש אך לא היה סיפק בידם לבנות את ירושלים. רובה של האומה נשארו משוקעים בשדותיהם בגלות כדברי החכם, לא יפרדו ממשכנותיהם ומענייניהם. בעלית עזרא הסופר החלו ימי אנשי כנסת גדולה, אך רוב האומה ובדור ההוא נזרעו הזרעים למאורעות המגילה.

המגילה מתחילה במשתה יין ומסתיימת במשתה יין, מה הקשר לאיסור הגדול ביין נסך?
 מה הסכנות ליהודים התערים ונכנסים לחברת הגויים שסביבם?
 מה למדנו מדברי ריה"ל על הימנעותם של יהודים לעלות עם עזרא?

שורשי הגזרות

היכן שורש העניין? כתוב בתורה: **"תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח"** כארבע מאות וחמישים שנה לפני סיפור מרדכי ואסתר, כבר נזרעו שורשי הסיפור. שאול המלך אבי אבותיו של מרדכי, טעה במעשה עמלק. שאול המלך בחיר ה', ריחם על אכזרים, על אגג מלך עמלק, בכך איבד את מלכותו. מאגג מלך עמלק נולד המן האגגי צורר היהודים. עתה הגיע זמנם של מרדכי ואסתר שהם בני בניה של רחל, לתקן את חטא שאול משבט בנימין. בעמידתה של אסתר בסיכון חייה מול אחשוורוש, בעמידתו העיקשת של מרדכי שלא יכרע ולא ישתחוה להמן, באה הישועה. יש לזכור!! עמלק לא נמחה לגמרי. בכל הדורות חשים זרעו של המן האגגי. גם בדורותינו ראינו את עמלק, לפי דברי הגמרא במגילה, היא גרממא – (גרמניה) של אדום.

זכור את אשר עשה לך עמלק. כתוב בתורה: **"כי יד על כס יה** ומלחמה לה' בעמלק מדור דור". אין כסא ה' שלם עד שיימחה זכר עמלק. קריאת התורה בשני וחמישי, בשבתות ובחגים, היא מתקנת משה רבנו ועזרא הסופר מצווה מדרבנן. אבל קריאת פרשת עמלק "בשבת זכור" היא מצווה מהתורה. רק פרשת "זכור" (י"א גם פרשת פרה) היא מהתורה. לכן מקפידים מאוד בשבת הסמוכה לפורים לשמוע את פרשת "זכור את אשר עשה לך עמלק". פורים מבטא את מלחמת עם ישראל באוייבי הקב"ה אויבי שם ה' וכסא ה'. **כי בחר ה' בציון**

א זה למושב לו. כסא יהוה

"להשמיד להרוג ולאבד, טף ונשאים ביום אחד". המן האגגי סלל את הדרך בפני צוררי ישראל בכל הדורות. לפנינו דוגמא מני רבות. מה הקשר של תמונה זו למגילת אסתר? _____
מה הלקח לנו בדורותינו? _____

שבת זכור קודם לפורים

שבת לפני פורים מוציאים ספר תורה לקיים מצוות "זכור", מצווה זו אינה רק לשעתה, שהרי התורה ציוותה עלינו לקרוא כל שנה, למרות שהיא כתובה כבר בספר שמות, אנו מוציאים אותה שוב בספר דברים. מצווה זו שמשה רבנו מצווה עליה לפני מותו, שלא תישמט מזיכרון האומה בבואם לארץ, הרי גם בארץ יתקלו בעמלק. ואמנם תמיד אנו סובלים מיד רשעים מזרעו של עמלק, המן האגגי. לפי דברי חכמים במסכת מגילה, כאמור היא גרממיה = גרמניה של אדום. כל שארע בימי מרדכי ואסתר נשנה אחר כמה דורות על יד צוררי האומה, בעיקר בימי מסעי הצלב וכל דורות השמד אחריהם. הנה בדורותינו חשנו בעליל את עמלק כמו במסכת מגילה שם כתוב:

התבונן בפניהם של הנלקחים למחנות, מה רואים על פניהם? מה רואים על הילדים? כל זה קורה בעולם מודרני של ימינו. האם תוכל לכתוב מה עלה בדעתם של היהודים אחר שקבלו את האגרות על הצו לביצוע על גזירת המן?

יש עוד משמעויות לעמלק

חכמים אמרו שעמלק מתגלם מדי פעם ומופיע כצורר ישראל, אך יש עמלק שהוא הייאוש המתגנב בלב האדם להטותו מתורה וממצוות ה', לכן יש להיזהר מאוד מפני הייאוש, כל אדם גדול או קטן, ידע שאורב לו עמלק האישי בליבו להביאו לנטות מדרך האמת. מטרת עמלק היתה ללמד לעולם שאין לחשוש מפני אלוהי ישראל, כל שצריך רק להתחיל במלחמה ולגרור את האומה לייאוש ואבדן אמונתה. הוא הראשון שבא אחר יציאת מצרים להרים יד נגד האומה ובכך לבטל ח"ו את הרתיעה מפני האלוהים.

- א. מדוע אם כן התורה ציוותה להקפיד פרשת זכור, לא תשכח?
- ב. מה למדים מדברי חכמים על עמלק המופיע בצורה אחרת?
- ג. האם יש דרך להתמודד מול עמלק הפנימי שבלב? אלו דרכים תציע?
- ד. האם אנו בטוחים היום שעמלק לא ישוב בדרכים אחרות?

המלך והמן

בכל הדורות, הציירים האמנים עטרו את מגילת אסתר בעיטורים המעידים על מקום שתפסה המגילה בתודעת האומה, כהוכחה להשגחה ניסית. חרף שקיעת האומה והתערותה בגויים במדינות המלך, כאשר נגזרה הגזרה, והגויים הזכירו להם את שורשי דתם, מיד שבו בשרון לב. וכך ציירו את המן זומם בליבו.

תמהו חכמים "והמלך והמן ישבו לשתות", משונה מאוד שבני אנוש ישבו על תוכנית השמדת בני אדם ויעשו זאת מתוך משתה יין. כי המעשה כזה, להמית עם שלם אין זו שמחה לאדם לפי טבעו ולפי דרך העולם. הלא הדבר כרוך במעשה היותר מקולקל הגורר רק אבלות וצער. אלא שכאן שניהם אחשוורוש והמן רצו להטות ולהצדיק הרעיון בדעתם, לכן ישבו לשתות. ולכן יש לשאול גם כן מדוע העיר שושן נבוכה? למה כל העיר שושן נבוכה, הרי רוב יושבי שושן היו האומות, לא ישראל. בני שושן לא הבינו למה יעשה כך וכך לאומה שלימה, והיה פלא בעיניהם, ולכן כתוב "נבוכה", שהיו נבוכים בזה. הכל חששו ואמרו: היום מסר המן אומה זאת להריגה, ולמחר ימסור המן אומה אחרת, אם כך הוא שיגמור כל מחשבותיו. לכך כתיב "והמלך והמן ישבו לשתות" להוציא זה מדעתם, כך הסוו את זממם.

התורה בוכה

חכמים אמרו: כי כאשר נגזרה הגזירה, יצאה התורה בבכיה לפני הקב"ה, גם המלאכים זעקו לקולה, שאם אין ישראל בעולם, שהם אומה שונה בדרכה, באמונתה, בלבושה ובמנהגיה, למה אנו צריכים בעולם? ואמרו חכמים, כי אליהו נזעק ורץ אל האבות ולמשה רבינו, ותהה מדוע אינכם עומדים בפרץ? אמר משה: אם הגזירה בטיט היא חתומה, תפילתנו תשמע. אבל אם בדם היא חתומה, אין תפילתנו נשמעת. אמר להם אליהו, בטיט היא חתומה. אמר לו משה: לך והודיע למרדכי שיתפלל, הוא יפעל למטה ואנחנו נפעל למעלה. כנס מרדכי את התינוקות והחל זועק, עד שנושעו.

קרא את פרקנו וכתוב:

- א. איך הסבירו חכמים את הכתוב "והמלך והמן ישבו לשתות"?
- ב. מה חששו הגויים יושבי שושן?
- ג. מדוע התורה בוכה? מדוע מלאכים בכו?
- ד. מה לדעתך ההבדל בין גזרה שחתומה בטיט לזו שחתומה בדם?

והמלך והמן ישבו לשתות

גדולה הסרת הטבעת יותר מהטפות הנביאים לתשובה

אחר שעצת המן התקבלה, נזרקה הטבעת, והגזרה נחתמה. "ויסר המלך את טבעתו מעל ידו ויתנה להמן האגגי צורר היהודים". אמר רבי אבא בר כהנא: גדולה הסרת טבעת זו יותר ממ"ח נביאים וז' נביאות שנתנבאו להם לישראל, שכולם לא החזירום למוטב, ואלו הסרת טבעת החזירתן למוטב. אמרי, אחשוורוש שונא ישראל יותר מהמן הרשע. מנהגו של עולם לוקח נותן ערבון למוכר, והכא מוכר נותן ערבון, ככתוב "ויסר המלך את טבעתו". נמצא כי גזרת המן הרשע עוררה דווקא את הסגולה שבישראל על זריקת טבעת. על ידי הגזירה התעוררו הכוחות הסגוליים הטמונים בעומק ליבו של יהודי, ובכל מצב גם בשפל כי ישראל דבקים באמונתם במסי"נ. ככלות הכל יכולים היו להיטמע בין הגויים ולהיחלץ מגזירת כלייה. ולהיפך, מתוך הגזירה חזרו ותקנו דרכם וישבו לאמונת אבותם.

תשובתם זו היתה לכדי קבלת התורה מתוך הכרה במעלתם. ישראל חזרו וקבלו את התורה בימי אחשוורוש לא מתוך כפייה, שהרי הדרך לפנייהם סלולה היתה להיטמע ולחיות. חזרו וקבלוה מתוך הכרה פנימית, קבלתם אז היתה במידה מסוימת גדולה מקבלת התורה בהר סיני. כי בסיני טרם הכירוה לא ידעו היקף וערך מצוותיה, היו אפופים שידוד מערכות וניסי הים וקולות ושופר בסיני, כל אלה החרידו והרעידו הלב. לכן קיבלוה כביכול מתוך כפייה. אבל מאז עברו 900 שנה, הם כבר התוודעו לתורה ולמצוותיה ומעלתה. עתה בגלותם התעוררו ניצנוצי אמונתם ומתוך תשובה קבלו תורה, "אמר רבא: אף על פי כן, הדור קבלוה בימי אחשוורוש. דכתיב: קָיְמוּ וְקִבְּלוּ הַיְהוּדִים, קיימו מה שקיבלו כבר. מה עוד שעתה הוסיפו בתורה מצוות בעסק שלם כמו המגילה כמצווה נוספת שהיא נכתבה ונעשתה במסי"נ ולא הוענקה בפסוק כתוב מסיני, מעתה יש בידינו תורה שבעל פה. עד עתה תורה שבכתב שנתנה סיני, מעתה תורה שבשעל פה שכולה מבוארת מפי חכמים. ככלות הכל בנסיבות גזירת הפורים ביטל מרדכי את ליל הפסח ועשאו תענית, והכל הסכימו, מעתה יש תורה שבעל פה, שחכמים יורו לאומה כמו מפי הגבורה, וזו הארה נוספת להבין מה שאמרו חכמים "הדר וקבלוה".

קרא את פרקנו וכתוב:

- א. מדוע גדולה הסרת הטבעת יותר מדבריהם של הנביאים לשוב?
- ב. הסבר את דברי חכמים על משל העירבון בין מוכר לקונה
- ג. מה היו האפשרויות בפני היהודים להיחלץ מהגזרה?
- ד. איך חזרו וקבלו את התורה, הרי זו נתנה לפני כ-1300 שנה?
- ה. מאיזה פסוק במגילה למדו חכמים שקבלו תורה באופן אחר?

בעל התל ובעל החריץ

יש לזכור שסיפור המגילה שאנו קוראים בבית הכנסת כשעה, למעשה אנו מביטים על המאורעות שנמשכו 11 שנה של שבר, פחד וכלייה מפני המן, ישראל הבינו שהתוכנית רקומה בין המן למלך. "ויסר המלך את טבעתו", עד כדי כך?! אמר רבא משל דאחשוורוש והמן למה הדבר דומה, לשני בני אדם, אחד בעל התל ואחד בעל החריץ, אמר בעל החריץ לבעל התל מכור לי תלך, אמר לו בעל התל טול אותה בחינם והלוואי. חכמים אומרים, שבעיני אומות העולם, יש הרואים בישראל תל, היינו הפרעה מפני מעלתם, ויש הרואים בהם חריץ, היינו מכשול ובור בדרכם. נוכחות ישראל בגויים נראים בעיניהם נבדלים ונישאים באמונתם כתל וכנס על התורן. ויש גוים הרואים בעצמם את חסרונותיהם שלהם בהנהגותיהם וגסותם גסות של גויים. הם רואים בהצלחת יהודים תקלה ומכשול שיש לסותמו כחריץ הטורד רשות הרבים. מכאן שגם אחשוורוש היה כהמן. שכן כתוב "הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך". שכביכול המלך אינו חפץ בכסף משנאתו אותם. אבל לפי מה שלמדנו במפלותיו בקרבות, הכסף היה תנאי לממלכתו, עד כדי כלויה של אומה שלימה מתוך אומותיו שווה בעיניו סכום כסף.

בעל התל ובעל החצר לפנינו בפעולה, עם ישראל נמכרים בשקלים. מה הקשר של התמונה למזמור למטה?

אֱלֹהִים אֱלֹהֵי־מִלְכָּךְ אֱלֹהֵי־תֹרֶשׁ וְאֱלֹהֵי־שֵׁקֶט אֵל: כִּי־הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יְהַמְיוּן וּמַשִּׁינְאִיךָ יִשְׂאוּ רֹאשׁ: עַל־עַמֶּךָ יַעֲרִימוּ סוּד וַיִּתְעַצְּוּ עַל־צַפְנִיָּךְ: אָמְרוּ לָכֹּו וְנִכְזְוִיכֶם בַּמָּוִי וְלֹא־יִזְכָּר שֵׁם־יִשְׂרָאֵל עוֹד: כִּי נִוְעַצְּוּ לָב יִזְוְדוּ עֲלֶיךָ בְּרִית יִכְרְזוּ:..... אֲשֶׁר אָמְרוּ זִרְשָׁה לָנוּ אֵת נְאוֹת אֱלֹהִים: אֱלֹהֵי שִׁיתָמוּ כִּגְלָגַל פִּקֶּשׁ לַפְּנִירוֹז: פֶּאֶשׁ תִּבְעַר־יַעַר וְכִלְהֶבֶה תִּלְהַט הָרִים: בֵּן תִּרְדָּפֶם בְּסַעֲרָךְ וּבְסוּפְתֶךָ תִּבְהַלֵּם: מִקֵּא פְּנֵיהֶם קָלוּן וַיִּבְקְשׁוּ שְׂמֹךְ יֵהוּה יִבְשׁוּ וַיִּבְהַלּוּ עַד־יַעַד וַיִּזְכְּרוּ וַיֵּאבְדוּ:

הבאנו את המזמור בתהילים, פג', על מי הגויים מבקשים לשאת ראש?

מה הם אומרים בפירוש בליבם? מה באמת מפריע להם?

מה הקשר בין המזמור הזה למגילת אסתר?

מה התשובה כנגד הכתוב במזמור, "ולא ייזכר שם ישראל עוד"?

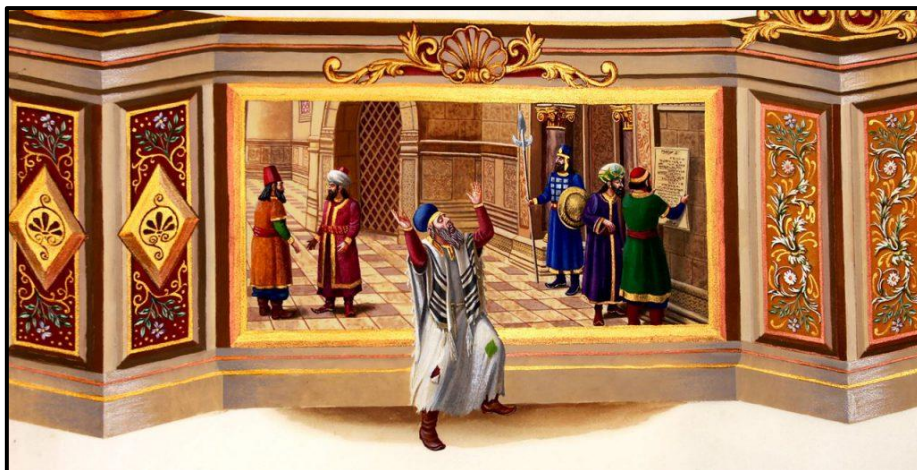
בעל התל ובעל החריץ, אחשוורוש והמן היו כשני סוחרי קרקעות המפיקים רווח מעסקא.

יש מאומות העולם הרואים בישראל תל, מה הכוונה?

יש הרואים בישראל חריץ, מה הכוונה?

מה היה המשותף לשניהם לעניין הגזרה?

ויקרע מרדכי את בגדיו

ויקרע מרדכי את בגדיו

אמר רבי אייבו: משתפס יעקב אבינו את השק דכתיב "וישם שק במתניו" שוב לא זז מבניו, מכירת יוסף גררה אחריה מסכת קריעת בגדים, בנימין בפרשת הגביע במצרים, אעפ"י שלא ידע, גרם לאחים לקרוע שמלותם, לפיכך נפרע לבניו דכתיב "ויקרע מרדכי בגדיו". ש לזכור מה גרמו האחים בקריעת כתנת יוסף והכתמתה בדם, גרמו ליעקב לקרוע בגדיו, על כן היו כמה מלכים כאחאב ויורם, שקרעו בגדיהם. ואמנם קריעת הבגדים במלכים הללו נעצר הרעב. נמצא שגם כאן במגילה קריעת בגדים של מרדכי פעלה פעולתה. ואם נרחיק, כתוב בפרשת ברכות יצחק ליעקב ועשו, כתוב "ויצעק צעקה גדולה ומרה", ואין דמעה חוזרת ריקם, לכן נפרע מבניו, במרדכי כתיב: "ויצא בתוך העיר ויצעק זעקה גדולה ומרה"

קרא במגילה בפרק ד' וכתוב, מה הקשר בית שתי התמונות?

כתוב את הפסוק מתוארת התמונה העליונה,

כתוב את הפסוק בו מתוארת התמונה למטה.

מה היתה הסכנה לאסתר בבואה אל המלך כמתואר בתמונה?

מה בקשה אסתר בבואה אל המלך?

אסתר בקשה שהמלך יבוא עם המן כדי שיחשוד בה, ויהרוג גם את המן וגם אותה. מה קיוותה אסתר להשיג

ע"י מהלך מסוכן זה? מה למדנו על מסירות נפשה?

מוראה של מלכות

שני תבליטים המנציחים את המלך בשושן מעידים על עוצמתו, מימין תבליט המלך ומשרתיו. היו על כל עמודי הבזלת בשרידי ארמון, משמאל, המלך בדמות האריה בעל הכנפיים כוח כל יכול. בידיה היו ישראל באותה שעה כשהמן חתר לבצע זממו. במסירות נפש מתגברים על מוראה של מלכות רשע.

קרא את המגילה בסוף פרק ו' וכתוב איזה פסוק עוסק בתמונה זו? כמו כן כתוב את הפסוקים בהם מצאנו:

- א. חוכמתה של אסתר _____
- ב. תעוזתה תוך סיכון _____
- ג. גילוי האמת ע"י המלך _____
- ד. והעיקר, השגחה בעשית נס ע"י הקב"ה _____

בלילה ההוא נדדה שנת המלך

רבי תנחום אומר, נדדה שנת המלך, שנת מלכו של עולם, ורבנן אמרי נדדו עליונים נדדו תחתונים. כבר אמרנו, שם שמים נסתר במגילה, יש אומרים שכאשר כתוב המלך, כוונה למלכו של עולם. מאותה שעה שנדדה שנת מלכו של עולם עקב תענית של ישראל, ובשעה שמרדכי קיבץ תינוקות של בית רבן ועסק עמהם במצוות קמיצת העומר, (לרמוז שכל ענייני העמר מחרת השבת הוא מצווה דרבנן, שכל ענייני הפורים מצוות דרבן). באותו לילה שהיה ליל פסח, התהפך הכל ואור הישועה הפציע. כך ציירו חכמים את הגאולה, רב חייא רבה ורבי שמעון בר חלפתא היו מהלכין בדרך וחזו אילת השחר שבקעה אורה, אמר ליה ר' חייא לר' שמעון, כך היא גדולתן של ישראל קימעא קימעא, וכל מה שהולכת היא רבה והולכת, מאי טעמא, נכתיב כי אשב בחושך ה' אור לי. לכן מזמור התפילה לפורים הוא: למנצח על איילת השחר. אלי אלי למה עזבתני שאמרה אסתר. אלי שהצלחנו על הים ועתה הצלתנו מידי המן.

"בלילה ההוא נדדה שנת המלך אחשורוש" מפני שבתוככי תוכו, התחיל להבין שהמן זומם ואולי יחד עם אסתר מתכוונים להפילו. הקב"ה נתן בליבו חרדה, ורוחו סערה. המן בעומק שנאתו לא מסוגל היה להמתין לבקר, וכאשר בא המן בעלות השחר לבקש צו המלך לתלות את מרדכי, כבר נודע למלך מי עשה עימו חסד בניסיון ההתנקשות הראשון ממנו ניצל בזכות מרדכי. וכאשר בא המן, ציוה לו המלך להרכיב את מרדכי בחוצות. הכל נראה מקרה, כביכול מזימות ומעשים המתרחשים בחצרות מלכים, כמצוי עד דורנו. אך היתה כאן יד הקב"ה בהסתר פנים עד נתגלה כל המהלך של 11 שנה אשר הוביל למלכות לישועה.

הסבר את דברי רבי תנחום, נדדה שנת המלך _____
 מה הקשר בין מצוות העומר שלימד מרדכי לפורים? _____
 מה למדנו ממראה רבי חייא רבה ורבי שמעון בן חלפתא? _____
 התבונן בתמונה, מה אומרים פני המלך במשחה השני? _____

הגזרה מוחשית וקרובה

הרצים יצאו דחופים, האגרות חתומות ואין להשיב, כך חוקי הממלכה. לאיזו מציאות נקלעו יהודי המדינות באותה שעה? האם ראו איזה סיכוי להיחלץ מביצוע צווי המלכות? הם הבינו שלא רק המלך והמן המתינו לרגע הזה, אלא שנאת הגויים מיד פורצת. בדיוק כפי שקרה לעמנו, לאורך כל ההיסטוריה, המלכות רק התחילה, והעם בצע בצורה היותר אכזרית לנצל ולנשל את היהודים. גם כאשר יהודים התערו באומות, הזכירו להם את יהדותם וכילו בהם את חמתם. הגזרה עוררה את היהודים לשיבה לדרך אבותיהם.

אחד הציירים תאר את בואה של אסתר לפני המלך עם נערותיה, למרותה היותה מלכה, היא רק מגיעה אליו כנועה. נשים לב, שבעומק התמונה נראים בגתן ותרש זוממים להרעיל את המלך, בחשבם שמרדכי העומד בסמוך, לא מבין שפתם. מרדכי ישב בסנהדרין וידע את השפות. שם במזימתם למעשה נזרעו הזרעים לישועה. מה שנראה מקרה, הוא צעדים מדודים משמים להחזיר את עם ישראל למסלולם לאמונתם, ולסלול הדרך לבניין המקדש. מה למדנו מדברים אלה על שנאת ישראל?

כתבונני לדורות

אחר גלגולי העלילה, בהילקח אסתר לבית המלכות, ואחר פרסום הגזרה ועליית המן. מתברר למלך שאוייבו החפץ במותו אינו אלא המן. אלא שהדברים לא מחוורים לו דיים. עתה נרקם המהלך. אסתר מגיעה למטרה. היא מצביעה על "המן הרע הזה". המלך מתפכח וחושף את האמת. כי שר הממלכה, המן הוא השאור שבעיסה המבקש גם ראש המלך. באותו יום מתבטלת הגזרה. המן נתלה, "והעיר שושן צהלה ושמחה". אסתר ידעה בתבונה להסתיר זהותה ולשקול צעדיה עד הרגע האחרון. [אנו רק רומזים על ההתרחשויות, ומפנים אל העלילה כולה המגוללת במגילה]

בגמרא במסכת מגילה כתוב שאסתר בקשה מחכמים **"כתבונני לדורות"** אסתר בקשה שמגילתה תהיה בין כתבי הקדש, וסיפור פורים יהיה מונצח וחקוק בכלל כתבי הקודש, למרות שהמגילה ופורים מדרבנן. ואכן זכתה לקיום בקשתה ולעוז מסירותה, זכתה שמגילתה ויומה לא ייבטלו לעולם.

עיון במגילת אסתר

- א. אסתר היתה אשתו של מרדכי, נלקחת לבית המלך. מה הסכנות בהחלטת מרדכי ואסתר?
- ב. רחל שמרה על הסימנים ושתקה כשלא נכנסה במקומה. אסתר לא מגלה עמה. מה הקשר?
- ג. אסתר נמצאת עם נערותיה בבית הנשים. מה עובר עליה שם? אוכל? צניעות? תפילה? פחד?
- ד. כתוב "ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה". מה בדיוק גרם לכך שאסתר היתה אשת חן?
- ה. אסתר מחליטה להגיע אל המלך בלי הזמנה. מה הסכנות? מה עלולה לגרום לישראל?
- ו. סיפור אסתר נמשך כמה שנים בבית אחשוורוש. איך פעלה עם מרדכי?
- ז. מדוע בקשה אסתר מחכמים להכניס את המגילה לתנ"ך? היא מחפשת פרסום?
- ח. חכמים אומרים שהג פורים הוא כיום הכיפורים. מה משותף לשני הימים? מה החשיבות?

חנוכה ופורים

חנוכה ופורים הם ימים שקנו מקום גדול בתודעה של עמנו, עדי כך שחכמים פסקו, שבחנוכה אדם **ימכור כסותו ויקנה שמן לנר** חנוכה, מה שאינו חייב באף מצווה. כך גם בפורים, **מפסיקים הכל ואפילו תלמוד תורה** ויוצאים למקרא מגילה. לשני הזמנים הללו אין פסוק אחד בתורה בפרשת המועדים, ובכ"ז הם עמוד גדול באמונתנו. הם מועדים מדרבנו, בכל מצוות הימים הללו, הכל עשה על פי ציווי חכמים. הם סמל החגים של מצוות מתורה שבעל פה. מפני ששני החגים הללו נבראו ממסירות נפש של עם ישראל על אמונתנו ותורתנו ומקדשנו. לכן אמרו חכמים, לעתיד לבוא כל המועדים בטלים, הכוונה שיתקיימו אבל חנוכה ופורים יאירו בקיומם לעד.

בימי חנוכה היתה ישועה **בנסים גלויים** לבני חשמונאי בקרבות צבאיים. לא כן בתקופת פורים היתה ישועת ה' **בנסים נסתרים**, הכל נעשה כביכול כמקרים טבעיים, ואף שם ה' יתברך לא נזכר במאורעות, לא מופיע אפילו פעם אחת במגילה. הכל נראה כמסכת מזימות אישיות המתגלגלות מגזרת שמד עד ישועה גדולה. היתה כאן "הסתרת פנים", "הסתרת פני מהם" בימי מרדכי ואסתר, הגענו לכתוב בפסוק: "הלא על כי אין אלוהי בקרבי מצאוני הרעות האלה. ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה". ועוד לזכור, נס חנוכה היה "בגילוי פנים", נס פורים "בהסתר פנים". ההבדל, שבחנוכה נגאלו יחד עם המקדש וישבו חזרה עד אדמתם בא"י בירושלים. בפורים אמנם זכו לישועה, אך עדיין נתונים תחת מלכות פרס ורחוקים מארצנו ומקדשנו. בחנוכה מעלים הנס בהלל ובהודאה, בפורים ע"י קריאת המגילה היא ההלל.

- א. מה המשותף בין חנוכה לפורים?
- ב. מדוע נעשו כה גדולים בליבנו?
- ג. מה פירוש "גילוי פנים", "הסתרת פנים"?
- ד. היכן בכל זאת רמוזה חנוכה בתורה?
- ה. היכן רמוזה אסתר?
- ו. מה פירוש שמחת חגים של תורה שבעל פה?

בלילה ההוא

בלילה ההוא, ליל פסח היה, והלא המגילה נקראת באדר? וכל ענייני החדש אשר נהפך להם לששון ושמחה, באדר? יודע תעלומות סיבב הדברים שהגורל שהפיל המן נפל על אדר, שבו נולד מושיעם של ישראל. ישועה זו היתה בחמשה עשר בניסן. ואכן לילה זה ליל פסח משומר מברית בין הבתרים עד היום כלילה של הניסים. **א.** בו נתבשרו אברהם ושרה על לידת יצחק. **ב.** בו נולד המשיח בנסיבות לוט במערה. **ג.** בו התברך יעקב ויצא וראה מראות הסולם. **ד.** בו יצאנו ממצרים, **ה.** בו נכנסו ישראל לא"י בימי יהושע, **ו.** בו נגאלה ירושלים מידי אשור בימי חזקיהו המלך. בו ארע נס פורים.

קרא את הקטע הבא לפנינו וכתוב מה משותף לארבעת התמונות האלה?
 כתוב פסוק לכל אחת מהתמונות שתיים מהתורה, שתים מהמגילה.

בלילה ההוא נדדה שנת המלך" על פי רשב"י, אדם יוצא ידי חובת קריאת המגילה אפילו אם לא התחיל אותה מההתחלה אלא מ"בלילה ההוא נדדה שנת המלך". "שם עיקר הנס... איזה נס יש כאן? וכי נדודי השינה של המלך הרשע הזה, הם עיקר הנס של פורים? אלא כאן עיקר הנס. הנס כביכול, במקרה נדדה שנת המלך בלילה ההוא, ובמקרה הוא אמר להביא את ספר הזיכרונות. במקרה מצאו כתוב אשר הגיד מרדכי על בגתנא ותרש, במקרה המן בא לחצר בית המלך. עיקר הנס בהסתר בפעולתו של הבורא יתברך. הכל נכרך יחד, המשתאות של אסתר, נדידת שנת המלך, לקיחת מרדכי על הסוס ותליית המן. י"ג בניסן נקבעה הגזירה להשמיד את היהודים והתחילה, בו בזמן התחילה אסתר בצום שלושה ימים, ביום השלישי, ליל פסח הלכה לאחשורוש להתחנן. המשתה הראשון היה אם כן ביום ט"ו, יום חג הפסח, והליל שנדדה שנת המלך הוא הרי ליל ט"ז ליל קצירת העומר. בליל זה בקש המן לתלות את מרדכי, ובבוקר הלך לקיים מצוות המלך, להרכיבו על הסוס. עולה אם כן שעיקר הנס של מגילת אסתר קרה בליל פסח ובליל קצירת העומר – זהו "הלילה ההוא".

באיזה יום בניסן התרחש הנס המתואר בתמונה זו?

והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה

ימי הפורים שהפכו מיגון לשמחה מבטאים את הקדושה הנצחית שבישראל, שאף כי לעיתים היא נסתרת על ידי כישלונות ונפילה באמונה ובחטאים, עם כל זאת אינה נעקרת, וישראל אף שהם חוטאים נקראים בנים. הגלות ואכזריות המלכות מזככות את האומה עד שמתקנים ושבים. הקב"ה מביט באומה בגלותה ותולה לה זכות אבות לפי שעה. ובזכות מעטים קדושים בעלי מסי"נ, מסבב את המאורעות לזכותם של ישראל כדי להצילם ולגאול אותם ממצוקתם. על כן יש לבחון יפה מצבה של האומה בעת ההיא בהיותם בגלות. עם ישראל היה אחר החורבן בשפל הגדול מאז כניסתו לארץ, הכיבוש הבבלי הרס וכילה כל תקווה. האומה היתה מושפלת בבבל הרחק מארצה כשמקדשה חרב ועיר קדשה נטושה. בגלות זו שבין חורבן בית ראשון לבין בניין בית שני הוכרזה **הצהרת כורש**, להתיר לאומה לשוב ולבנו עיר קודשה. גם כאשר ארועים נראים מצור ומצוק, סוף שהם מעלדים את קרנם של ישראל, ומפרסמים מלכות ה' עליהם, ומתקדש שם שמים בעולם. פורים התחיל בשפל ואחר הסתיים בגאון זה גורלו של עם נצח.

כך זה התחיל, מה כתוב במגילה בקשר לתמונה זו?

כך זה הסתיים, מה הררה מרדכי בשעה זו?

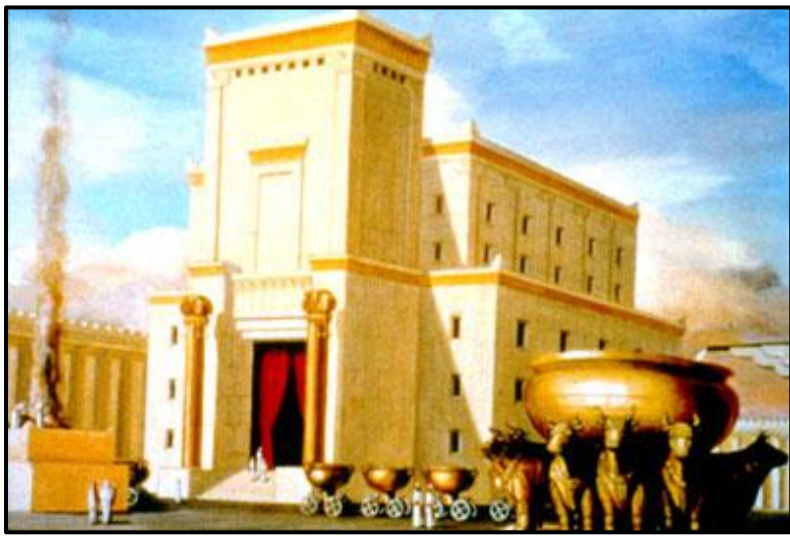
מה עשתה אסתר באותה שעה?

מה חשב אחשורוש באותה שעה?

מה חשבו בני העיר שושן?

עד חצי המלכות ותעש

“וַיֹּאמֶר לָהּ הַמֶּלֶךְ מַה לָּךְ אֲסַתֵּר הַמַּלְכָּה וּבַמָּחָר בְּקִשְׁתְּךָ עַד חֲצֵי הַמַּלְכוּת וְיָתֵן לָךְ”
 מה היה בליבו של אחשוורוש לתת למלכה כל מבוקשה אך יגביל זאת בחצי, מדוע חצי?
 כלום יש חצי אהבה? חצי הערכה? מה החצי הזה? אמרו חכמים: “חצי המלכות ולא כל
 המלכות, ולא דבר שחוצץ למלכות” ומאי ניהו בנין בית המקדש”. איבתו האמיתית הייתה
 בית המקדש. ואמנם כך למדנו על המן ואחשוורוש כשני סוחרים, בעל התל ובעל החריץ.
 הנה המלך עשה הכל בערמה לשכח מה שציווה כורש. הוא פעל למנוע את בניין בית המקדש.
 “הוא אחשוורוש ביקש להחריב” שנאמר בספר עזרא: “וּבַמַּלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוּשׁ בְּתַזְזוּלַת
 מַלְכוּתוֹ כָּתְבוּ שְׁטָנָה עַל יְשֵׁבֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלָּם”. מדוע יהיה עויין לבית המקדש כהמן?
 כי בית המקדש מסמל סדר עולמי חדש, המשכן הוא עולם קטן, עולם שבני אדם יהיו בני
 חורין. בית המקדש הוא תחליף להתגלות בסיני, בית המקדש נבנה כצינור השפע לעולם
 כולו, הוא מקור השלימות בדיבוק באלוהים. בעלי הדעת שואפים להגיע לשלמות רוחנית
 ומוסרית. חרות לבני אדם וחיים במוסר ובשלימות, הוא האיום לשולטים רק בכוח חרבם.
 אחשוורוש מלך בכיפה מכוח הזרוע בערמה, בהסרת טבעת יכול היה להשמיד עם, ולגרור
 שאר נתיניו בכל המדינות לאובדן. אחשוורוש ידע בתוככי ליבו שבית המקדש יחצוץ את
 מלכותו. המן חפץ לכלותם משנאה כעמלק, ואחשוורוש ראה במקדש אבן בדרכו כעריץ.

- א. מה הכוונה עד חצי המלכות? _____
- ב. איך חשב שאסתר תבקש את בניין המקדש? _____
- ג. מה מסמל בית המקדש לעולם ולישראל? _____
- ד. מה מפריע לו בניין המקדש? _____
- ה. איך המשכן כמו מעמד סיני מתמשך? _____
- ו. מה הקשר של ששתי התמונות למושג קדושה ושלטון צדק? _____

על מקרא מגילה

חכמים התייחסו לפורים ברוממות ובקדושה, קריאת המגילה נעשית בעסק גדול, ומצווה לקרותה ברוב עם. לפנינו תמונות המראות יחס של קדושה למקרא מגילה, למרות שהיא אגרת סיפור מעשה שלא הוזכר בה שם ה' יתברך. אמרו חכמים במדרש: "כל המועדים עתידים ליבטל וימי הפורים אינם בטלים לעולם שנאמר "וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם". וכן בתלמוד ירושלמי: כל ספרי הנביאים עתידים להבטל, אבל וחמשה חומשי תורה ומגילת אסתר, עומדים לעולם, ככתוב בתורה "קול גדול ולא יסף" ובאסתר "לא יסוף מזרעם". כוונת הדברים שצרות ומאורעות יגון שנכתבו בנביאים לא ייזכרו על לב, אבל מגילת אסתר לא תבטל לעולם, מרדכי ואסתר וישראל מסרו נפשם בתשובה, המגילה לא תבטל לעולם, כי היא חוט המחבר בין התורה שבכתב לתורה שבעל פה. ואמנם כל מצוות הפורים הן מצוות מדברי קבלה, שהוא כמצב ביניים בין מצווה מהתורה שבכתב למצווה מדברי חכמים. מצד אחד אינן במעלת מצוות הכתובות בתורה, ומצד שני אינן כמעמד מצוות מדברי חכמים, שכן מגילת אסתר נכללת בכתובים. ונחלקן הראשונים מה הדין במצב של ספק בדיני פורים, האם ההלכה להחמיר כדין מצווה מהתורה, או שההלכה להקל כדין מצווה מדברי חכמים.

שש מצוות בפורים, ארבע לעצמיות היום, והן: **קריאת המגילה**, **משלוח מנות**, **מתנות לאביונים**, **משתה ושמחה**. וכן מצוות כבימים טובים אחרים **קריאת התורה**, הזכרת המאורע '**על הניסים**' **בתפילה וברכת המזון** וכמובן איסור הספד ותענית.

- א. מניין למדו חכמים שמגילת אסתר לא תבטל לעולם?
- ב. הייתכן שדברי רבנן לא ייבטלו ודברי נביאים ייבטלו?
- ג. מדוע נעשה זכה יום הפורים לרוממות חכמים?
- ד. מצא במגילה בפרק האחרון, שורש המצוות שמנינו.
- ה. מה מלמדות התמונות שלמעלה על היחס למקרא מגילה?
- ו. האם מותר לברך על מגילה הנקראת מתוך חומש?
- ז. מה משותף לכתיבת המגילה ולספר תורה?
- ח. אם נמצא במגילה אות חסרה, או דיבוק אותיות האם פסולה?

חג הפורים יום טוב של תורה שבעל פה

התורה והמגילה נראות כמהלכות יחד. בשעה שאנשי כנסת גדולה יחד עם מרדכי קבעוה לדורות, קבלה תוקפה. ותכתוב אסתר המלכה בת אביזויל ומרדכי היהודי את כל תוקף לקיים את אגרת הפורים הזאת השנייה. ימי הפורים שהפכו מיגון לשמחה מבטאים את וקנו מקום בתודעת האומה, הכל מכוח חכמים לקבוע הלכות לדורות. נמצא שהקב"ה במעמד סיני, נתן למשה את התורה שבעל פה, ללמדה לישראל באופן שחכמים חוצבים מתוכה כחוצב יהלומים במחצב, חוצבים הלכות ותקנות, אשר תוקפם כתוקף התורה. ואמנם, אי אפשר לבאר שום פסוק ממצוות התורה אלא על פי חכמים. הנה כי כן פורים נקבע ונתבצר לו מקום כאילו נכתב בפסוקי תורה וציוויה.

היום שנהפך מיגון לשמחה החל ממש בשעת גאולתם הראשונה, היה בליל פסח, "בלילה ההוא נדדה שנת המלך", כביכול נדדה שנת מלכו של עולם. המאורעות רדפו זה את זה, ובשנה ראשונה היתה שמחה בלא שנקבעו מצוותיה. שלחה להם אסתר לחכמים: "כתבוני לדורות", שיכתבו מעשי לתוך כתבי הקודש. חכמים ראו בחוכמתם כי המגילה נאמרה ברוח הקדש, ואעפ"י כן חששו שפרסומה יעורר עורר קנאה מצד אומות העולם שיראו שישראל שמחים במפלתם. מה גם שחכמים חששו להוסיף על כתבי הקודש וכן לכפול כתיבת מעשה עמלק, ולהוסיף במועדות. בדורות ההם כבר נתייסד מוסד "אנשי כנסת גדולה" הם בית הדין הגדול שהיה בראשית תקופת הבית השני, וחבריו היו הנביאים חגי, זכריה, מלאכי, דניאל, חנניה, מישאל, עזריה, עזרא הסופר, נחמיה בן חכליה, מרדכי וזרובבל בן שאלתיאל. הגדול שראוי היה שתינתן תורה על ידו הוא עזרא הסופר. אמנם פעמים אנשי כנסת הגדולה נקראו בית דינו של עזרא הסופר. והם היו בית הדין הגדול שייסד את התקנות הגדולות הראשונות שנחשבות כמצוות מדברי חכמים, ומחוכמתם ורוחם החלה לגדול תורה שבעל פה. אנשי כנסת גדולה שהתירו את אסתר לבוא בכתובים, ראוה כסוף כל הניסים הראויים להיכתב, היא נס שארע מחוץ לארץ ישראל שהיתה שוממה והמתונה לגאולתה בעליית שבי ציון. לפיכך מגילת אסתר אף שלא הוזכר בה שם ה', מלמדת דווקא על הנהגה נסתרת, והיא חתמה את כתבי הקודש.

- א. מניין שאבה המגילה את כוחה לחייב במצוות הפורים?
- ב. מניין לחכמים הכוח לחדש הלכות ולתקן תקנות?
- ג. מה חששו חכמים בפרסום המגילה?
- ד. איזה מוסד גדול נוסד בימי נס פורים?
- ה. מדוע אי אפשר להכניס ספרים נוספים לכתבי הקודש?

כוח השתיקה

מגילת אסתר הכל מוסווה הכל מוסתר

כבר אמרנו שסוף המגילה נעוץ בתחילתה, תחילתה במשתה יין, וסופה במשתה היין, אך אין זה אלא מעט מההתרחשות ששורשיה עוד בימי באבות. יוסף נתן לבנימין חמש חליפות שמלות. שאול משבט בנימין לבש בגדי מלכות, רצה לתתם לדוד. יוסף ואחיו, "לכולם נתן לאיש חליפות שמלות לבנימין נתן חמש חליפות". אפשר דבר שנצטער בו אותו צדיק [יעקב הוא עצמו לבש בגדי שער להסוות עצמו בברכת יצחק] יכשל בו. ועוד, אמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב: בשביל משקל שני סלעים מילת שהוסיף יעקוב ליוסף משאר אחיו נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים. אמר רבי בנימין בר יפת: רמז רמז לו שעתיד בן לצאת ממנו שיצא מלפני המלך בחמשה לבושי מלכות שנאמר: "ומרדכי יצא בלבוש מלכות תכלת". "אין אסתר מגדת מולדתה" מלמד שתפסה שתיקה בעצמה כרחל זקנתה שתפסה פלך שתיקה עמדו כל גדולי זרעה בשתיקה. רחל תפסה פלך שתיקה ראתה סיבלונותיה [נדוניה] ביד אחותה ושותקת. בנימין בנה תפש בשתיקה. תדע שאבנו שהיתה בחושן היתה ישפה. לומר, בנימין יודע היה במכירת יוסף ושותק. "ישפה", יש פה ושותק. ובשאול בן בנה נאמר "ואת דבר המלוכה לא הגיד לו". כך באסתר, "אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה". מפני שהשתיקה היא תכונתה של רחל אותה הורישה לבניה, בנימין, שאול, אסתר. נמצא אין טוב משיקה שהיא הצניעות.

מצא בקטע שלמדנו מידה כוח השתיקה בארבעה מקרים

רעיון עמוק של רבנו חיים מוולוז'ין, אתגר ללימוד ומחשבה.

בספרו "נפש החיים" כותב רבנו חיים מוולוז'ין "ובאמת כי האיש החכם ויבן זאת לאמיתו, לבו יחיל בקרבו בחיל ורעדה בשומו על לבו על מעשיו אשר לא טובים חס ושלום, עד היכן המה מגיעים לקלקל ולהרוס בחטא קל חס ושלום, הרבה יותר ממה שהחריב נבוכדנצר וטיטוס, כי הלא נבוכדנצר וטיטוס לא עשו במעשיהם שום פגם וקלקול כלל למעלה, כי לא להם חלק ושורש בעולמות העליונים, שיהו יכולים לנגוע שם כלל במעשיהם, רק שבחטאינו נתמעט ותש כביכול כח גבורה של מעלה, את מקדש ה' טמאו, כביכול, המקדש העליון, ועל ידי כן היה להם כח לנבוכדנצר וטיטוס להחריב המקדש של מטה, המכוון נגד המקדש של מעלה". (שער א פרק ד) אמרו חכמים, שנבוכדנצר וטיטוס החריבו מקדש של מטה, אבל אנחנו במעשינו החריבנו נוה של מעלה. אי אפשר לראות את קורות האומה בלי התבוננות רחבה, מה ששקרה בשושן הבירה לא היה התרחשות פתאומית, כביכול לא נלמד הרבה מחורבן בית ראשון ובמלכות אחשורוש המשיכו הרבה מעמנו בשכחת תפארתנו בעבר. (נפש החיים שער א פרק ד)

ומרדכי יצא מלפני המלך

אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה וּשְׁמוֹ מְרֻדָּכִי בֶן יָאִיר בֶּן שִׁמְעִי בֶן קִישׁ אִישׁ יְמִינִי: אֲשֶׁר הִגְלָה מִירוּשָׁלַיִם עִם הַגְּלָה אֲשֶׁר הִגְלָתָהּ עִם יְכָנְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה אֲשֶׁר הִגְלָה נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל:

מרדכי היהודי היה שקול בדורו כמשה, מסירות נפשו עליהם היתה כמסירות נפש משה מה עוד שכאן היה מרדכי על סף סופו ובכ"ז פעל בגלוי. לאמתו של דבר גזירת ההשמדה לא איימה כל כך על מרדכי שהיה יושב בשער המלך ומקורב למלכות, וכביכול בן דודה של אסתר המלכה. אך למרות זאת, התמסרותו הגדולה לישראל גרמה לו לחוש כאילו הגזירה כמכוונת לו עצמו.

היו יהודים שטענו כנגד מרדכי, שהוא גרם לגזירה, בזה שעמד בשער המלך ולא הסכים לכרוע ולהשתחוות להמן הרשע, ובכך עורר את חמתו כנגד כל היהודים. אלא שהקב"ה מסבב הסיבות, וכבר הקדים תרופה למכה, שם שמע מרדכי את מזימת בגתן ותרש, מה שגרם למהפך בלילה ההוא.

מרדכי ראה בהמן ע"ז מהלכת ולא השתחוה. תמהו עליו שרי המלך והלא יעקב השתחוה לעשו ממנו יצא המן? מרדכי השיבם, יעקב השתחוה לעשו עוד טרם נולד בנימין אשר מבניו אני. שני גואלים נדרשו לישראל כנגד שני חטאים שחטאו באותה שעה, בסעודה ובפסל. מרדכי להגן על עוון הסעודה, ואסתר על עוון הצלם, מפני שמרדכי נקרא יהודי, הוא הזהירם מפני סעודת הרשע. זקנו שאול המלך גרם ללידת אגג, ואסתר חייבה מצמה להסתכן על כך.

בדיון חכמים מאיזה שבט מרדכי, מיהודה או מבנימין, מבני לאה או מבני רחל, משמעות עמוקה, עוד על ים סוף התווכחו מי יורד למים תחילה... כאן דנים על שורשו של מרדכי. אמר רבא, כנסת ישראל אמרה, לאידך גיסא, ראו מה עשה לי יהודי ומה שילם לי ימיני, מה עשה לי יהודי דלא קטליה דוד לשמעני דאתליד מיניה מרדכי דמיקני ביה המן.. ומה ילם לי ימיני, שלא הרג שאול לאגג דאתליד מינה המן. דוד שנרדף ע"י שאול גרם לידת רדכי. ושאול שרדף את דוד גרם שנולד המן האגגי. אין כאן שאלת האשמה אלא לת סיבת מלכות. התוצאה שמרדכי היהודי איחד באישיותו המופלאה את בית לאה עם בית רחל. רדכי כביכול איחד את יוסף עם אחיו. איש ימיני איש יהודי. חכמים כביכול הקפידו על מרדכי, מדוע לא תחמק מהמן ובחר להתגרות בו, מן הדין אין סומכים על הנס, אפילו שלוחי מצווה ניזוקים במקום ששכיחא זיקא, והתגרותו בהמן ודאי שכיחא הזיקא, מדוע אם כן מרדכי התייצב נגד ולא השתחוה? אלא שבע"ז יהרג ואל יעבור כדי להוות דוגמא ליהודים.

קבר מרדכי ואסתר בשושן הבירה, עומד עד היום, המלכות הפרסית חרף שנאתה לעמנו, ראו מה מעלת וקדושת מרדכי ואסתר וטיפחו מקום מנוחתם שנעשה מוקד עלייה לגויים רבים הבאים לבקש רפואה וחיים.

קרא את פרקנו וכתוב: מניין למדו במגילה א. שמרדכי שקול כמשה?

מה היו מעלותיו של מרדכי

מה פשר מחלוקת חכמים איש יהודי או איש ימיני?

מצוות הפורים

מצוות הפורים כוללות עיקר ותוספת, יש המוגבלות לזמן מדוייק כמגילה ביום הפורים עצמו, ויש הפזורות לפני זמן פורים. תענית אסתר קודמת והיא תקנת חכמים הן זיכרון לתעניתה של אסתר, הן זיכרון לגזרה ממנה נושעו בתעניות ותשובה. בזמן המקדש מחצית השקל קדמה כדי להכין מעות לקרנות המקדש, היום עניינה צדקה וזכר בלבד. מקרא מגילה היא מוקדו של פורים ונלווית לה מצוות מתנות לאביונים הנושאים עיניהם לשעת מקרא מגילה, כי אז נפתח ליבו של האדם לעוצם הנס. משלוח מנות וסעודה, נכרכים ביום עצמו, למעט פורים משולש המגיע לעיתים בגלל הלוח היהודי, אשר למדנו בקריאת פרשת החודש.

מצוות זכר מחצית השקל

אמרו חכמים שהקב"ה הראה למשה מטבע של אש למחצית השקל, זה אינו סתם מטבע אלא "מטבע של אש". שאם מטבע רגיל הוא דרך תשלום שערכו קבוע ושווה אצל כל בני האדם, הרי שאש טבעה לעלות למעלה היא אש יוקדת בלב האדם, כל אדם לפי עוצם אהבתו לקב"ה, כפי שיהודי צריך לגלות את השלהבת שבתוך נפשו, לגלות אש האהבה הנצחית לקב"ה. "מחצית השקל" מחבר את עושה המצוה לקב"ה, כביכול שני חצאים שאי אפשר לזה בלא זה. לכן המצווה מכפרת על חטא העגל, שגרם ריחוק מהקב"ה. אם כן, כל יהודי צריך לשאוף לעלות ולדבוק בקב"ה כאש השואפת לעלות למעלה. מחצית השקל למקדש צריכה להיות שווה בכל, עשיר כעני, שאין לזה אחיזה בקרבנות יותר מחברו. שזהו דבר השווה לכל נפש ואינו תלוי בדרגתו הרוחנית דוגמת מטבע שערכו שווה בכל מקום. אבל הנתינה והצדקה מוערכות גם באש ההתלהבות של הנותן, ככלות הכל הקב"ה אינו חפץ לא בקרבנות ולא במעות, ה' חפץ בלבבות.

מימין מטבעות שנותנים היום לצדקה, מצד שמאל אוסף מטבעות מלפני שנים שנמצאו בחפירות הר הבית בירושלים. מה למדים מהתמונות לענייננו?

א. נוהגים לאסוף כספי זכר מחצית השקל לפני מקרא מגילה, ויש הנותנים קודם כדי שיגיעו לתעודתם לצדקה לפני פורים. שיעור המעות לכתחילה כערך 9 גרם כסף, היום מעריכים אותו בכ26 שקלים לאדם. ואדם עני דחוק, די שיתן מחצית מהמטבע הנהוג היום, חצי שקל.

ב. במצווה מחוייבים גם גדולים גם נערים, ויש אומרים גם נשים, והיום ודאי זו צדקה ויש לכך יסוד. ויש הנותן גם עבור ילדיו הקטנים, שצדקה היא חיים. מי שרגיל לתת "מעשר כספים" סכום כסף לצדקה לעניין מסויים, עדיף שלא ייקח מכספים אלה מחצית השקל, אלא יתן בנפרד לכוונת זכר מחצית השקל.

מה עשו בכספי מחצית השקל? שותפות בעבודת המקדש

למה נועדו כספי מחצית השקל בזמן המקדש? בתלמוד ירושלמי במסכת שקלים, מתוארת צורת איסוף הכספים לעבודת המקדש, ודרך הוצאתם לעבודת הקרבנות כל שנה מחדש, וכן לקטורת, ולעוד הוצאות המקדש. ובזה כל ישראל שוים עני ועשיר שווים במחצית השקל. מראש חודש ניסן והלאה. מה שנקרא תרומת הלשכה. כסף שנשאר בקופות (שהיו כמו שופרות) היה מיועד לבדק הבית.

מצווה המרוממת את האדם הנותן היא מצוות הצדקה לכל יהודי הנצרך, ככתוב "כי יהיה בך אביון מאונד אויף באונד ישעריך בארצה אשר ה' אלוהיך נתן לך, לא תאמין את לבבך ולא תקפץ את ירך מאוניף האביון. כי פתונו תפתו את ירך לו והעבט תעביטנו די מווסרו אשר יווסר לו". מהפסוקים למדים שמי שיכול לתת צדקה ואינו נותן, הוא לא רק מבטל מצוות עשה, אלא גם עובר גם על איסור, כפי כתוב "לא תאמין את לבבך ולא תקפץ את ירך מאחיה האביון". הרצון הזה מתפתח באדם ככל שהוא נותן וחוזר ונותן, מלמד עצמו שהכל מידיו של הקב"ה והוא מעביר מידו ליד העני.

הצדקה היא מהמצוות האדירות שבתורה

חכמים למדונו: הנותן צדקה מתדבק במידתו של הקב"ה שמחיה ומפרנס את יצירי כפיו את בני האדם. לכן "שקולה צדקה כנגד כל המצוות". כיוון שהצדקה נותנת חיים לעולם לכן ומצילה מן המיתה, שנאמר: "וצדקה תציל ממות".

הצדקה היא מצוה מחייבת ולא נתונה לרצון אדם. כי התורה מטילה חובה זו על כל יחיד ועל הציבור. ועניינה, לעזור ולתמוך בעניים חרי כוח, בחולים וזקנים, יתומים ואלמנות, שאין בכוחם לפרנס עצמם. כל הבורח ומתעלם ממצווה זו ועוצם עיניו מן העני, כאילו עובד עבודה זרה. כי הוא מתדמה לגויים עובדי ע"ז המעלימים עיניהם מהזולת ודבקים בהבלי מחשבותיהם, שכביכול אין אדון זן ומפרנס עולמו ורוצה בבריותיו שידמו לו בחסד ובנתינה. חכמים למדונו: כל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא ובעיקר דרך צדקה וחסד. על ידי הצדקה משלימים תיקון העולם בכך מחישים את הגאולה, חכמים למדונו: "גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה, ככתוב פה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה פי קרוכה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות". וכל המעלות הללו אנו משיגים הרבה מאוד בפורים, ומתחילים זאת בשבת שקלים.

- א. קרא תחילת פרשת כי תשא מה כתוב שם לענייננו?
- ב. כיצד השתמשו במחצית השקל בזמן בית המקדש?
- ג. מי היו מחוייבים בה אז, ומי נוהגים בה היום?
- ד. הצדקה תמיכה בתורה ובעני, היא חלופה לקרבנות, מדוע?
- ה. מדוע חייבה התורה שויון לכל בעבודת בית המקדש?
- ו. כיצד מחשבים את ערך מחצית השקל? מה דין עני?
- ז. היכן נצטוונו על הצדקה? ומה מעלתה?

זכר למחצית השקל בכל צורה

בשבת שקלים לפני אדר אנו קוראים על מחצית השקל שנתנה בימי הבית, היום אין לנו אלא זכר למצווה, אשר קשרה את היחידים באומה לשותפות וערבות, מפני שהמטבע שניתן היה שווה בכולם כדי שלשל אחד יהיה חלק שווה בשווה בקרבנות המקדש ועבודתו.

וידבר ה' יהוה אל משה לאמר כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כפר נפשו ליהוה בפקוד אותם ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם. זה יתנו כל העובר על הפקודים מוזצית השקל בשקל הקדש עשרים גרא השקל מוזצית השקל תרומה ליהוה. כל העובר על הפקודים מבין עשרים ענה ומעלה יתן תרומת יהוה. העשיר לא ירבה והדל לא ימעט ממוצצית השקל לתת תרומת יהוה לכפר על נפשתיכם.

כאשר קוראים את סוף הפרשה מוצאים סיבה אחרת לנתינת מחצית השקל. מה אם כן טעם המצווה, עבודת המשכן או סיבה אחרת? האם אפשר לכוך את השתיים?

לפנינו מטבע אשר שיערו שהוא מטבע מחצית השקל שהיה נהוג בשוק. שים לב הכתב שעל המטבע הוא כתב עברי קדום, לפני שעזרא הסופר תיקן לכתב שלנו, הכתב האשורי. החוקרים צאו כד ובו מאגר מטבעות שקלים שהובאו לירושלים, אך הוסתרו בדרך מפני שודדים. מה מספר לנו מטבע זה?

לרוב חיבוב המצווה, הנפיקו בימינו מטבע מחצית השקל, כדי לקיים המצווה כפי שהדבר נעשה בימי הבית. אז היו מחליפים כסף במטבע מחצית השקל, ואותו נותנים לגזברים במקדש. הנה לפנינו גם המטבע טבעו אותו כדוגמת מטבעות העבר עם הכתב העברי הקדום. ובימינו זכינו להשתמש במטבעות אלה בא"י

בזמן המקדש שלחו שקלים מהגולה לירושלים, גם אחרי החורבן המשיכו ככתוב בספר נחמיה. היום גם יהודי הנמצא בגולה יכול לשלוח דולרים וימירו אותם לכספי צדקה, והרי הוא כמחזיק בעבודת המקדש

- א. מניין למדנו על הערבות והשותפות במקדש?
 ב. מה מלמדות שתי המילים האחרונות בפרשה?
 ג. כיצד חבבו המצווה לעשותה כבימי הבית?

מקרא מגילה

מגילת אסתר וענייני הפורים הם מצוות מדרבנן, הנה תפסו מקום בתודעת האומה לכדי מצוות שהיחס אליהן במעלות גבוהות. לכן הכל מפסיקים ואפילו תלמוד תורה, הכל מפני פרסום הנס. לא בכדי בקשה אסתר "כתבוני לדורות", אכן מגילת אסתר קנתה מקום בתוף ספרי הקדש, ופסוקיה מקודשים ככל פסוקי המקרא לסמוך ולהסיק מהם הלכות. מה עוד שאמרו חכמים שמגילה זו נכתבה ברוח הקדש. בפרקנו נקדיש מעט להלכות מקרא מגילה.

חשוב ללמוד עם התלמידים הלכות אלו ולהסביר פרטיהם בהתאם לכיתה.

- א. מצווה מדבריה קבלה לקרוא מגילת אסתר בליל פורים ולשנותה ביום, ולברך לפני ולאחריה. יש המברכים גם בבקר ברכת שהחיינו. בלילה זמנה מצאת הכוכבים ובבקר מנץ החמה עד שקיעה.
- ב. מי שהוא אנוס לפני ניתוח בבית חולים, או אין באפשרותו לקרוא מגילה בפורים מסיבות שלא ימצא בשום אופן מגילה במדינה אליה יוצא. יכול לקרא מגילה גם קודם יום פורים.
- ג. יש לעשות הכל לקרוא המגילה בציבור, ואם אנוס יסע למקום שיש ציבור ולא יקרא ביחיד אלא למקרה אנוס ביותר, כשעת חרום או שעסוק בהצלת נפשות רופא בהדרי ניתוח במצבי חרום.
- ד. כל המקדים לקרוא המגילה לפני פורים מחמת אנוס כל שהוא, יקראנה בלא ברכה, כמו גם מי שלא הצליח להגיע בלילה למקרא מגילה, לא יקרא למחרת תשלומין פעמיים. בכל מקרה מי שקרא לפני פורים בלא ברכה, והצליח לשוב למקומו ביום פורים יקראנה בברכה שזו שעתה.
- ה. הכל חייבים במקרא מגילה, אנשים וי"א גם נשים וגרים, וגם ילדים מחנכים אותם לשמוע מגילה. יש להבחין שהמצווה לשמוע מקרא מגילה. ולכן הקורא יכוון להוציא נידי חובה, והשומעים מתכוונים לצאת יד חובה. הכוונה היא תנאי, וכל אחד יטה אוזן לשמוע.
- ו. מי שאינו מחוייב בקריאת מגילה לא יכול להוציא אחרים, כגון חרש, שוטה, מי שבהליכי גיור וטרם טבל.
- ז. קוראים מגילה רק זו הכתובה על קלף, משורטטת וכתובה בדיו כתיבת ספרי תורה. למרות שאם יש בה טעות בהעדר אות ואפילו מילה חסרה, המגילה כשרה, שהיא כאגרת.
- ח. האבל על מתו, חייב לשמוע מקרא מגילה וחייב במצוות הפורים. גם מי שהוא אונן, שכרגע נפטר אביו או אחיו וטרם נקבר, ישמע מגילה, לא יברך אלא ישמע הקורא למרות שאונן פטור ממצוות, הנה לעוצם מצוות מגילה כפרסום הנס, גם האונן שומע מגילה.

מקרא מגילה

במסכת מגילה דנו חכמים בשאלה היכן מוקדה של המגילה? מתי החל המהפך והנס? ובתוך שאלה זו גם השאלה, אדם שלא הספיק, מה המעט שיקרא מהמגילה ויצא ידי חובה? ולכן נהגו כאשר מגיע עליהם ציבור הקורא את המגילה לפסוקים אלה, הקהל מגביהם קולם וקראים בקול.

א. אִישׁ יְהוּדִי אֶרְבָּעָה פְּסוּקִים שֶׁל גְּאֻלָּה נוֹהֲגִים לְאוֹמְרָם כָּל הַקֹּהֵל יַחַד בְּקוֹל רָם. וְהֵם: א. "אִישׁ יְהוּדִי הִיָּה בְּשׂוֹשָׁן הַבִּירָה", ב. "בְּלִילָה הַהוּא נִדְרָה שְׁנַת הַמְּלָךְ", ג. "וּמֵרְדֵּכִי יֵצֵא מִכְּפָנֵי הַמְּלָךְ", ד. "כִּי־יְהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׁמּוֹנָה". וַיֵּשׁ מוֹסִיפִים גַּם אֶת הַפְּסוּק הָאֶחָד: "כִּי מֵרְדֵּכִי הִיָּה יְהוּדִי וְכוּ". וְאַחַר שֶׁיִּגְמְרוּ הַקֹּהֵל לְקַרְא פְּסוּקִים אֵלּוּ, חוֹזֵר הַחֲזָן לְקַרְא בְּקוֹל רָם מִתּוֹךְ מְגִלָּה כְּשֶׁרָה, כְּמוֹ שֶׁלְּמַדְנוּ שֶׁיֵּשׁ לְשִׁמֵּעַ אֶת כָּל הַמְּגִלָּה מֵהַחֲזָן כּוֹלֵל פְּסוּקִים אֵלּוּ. מְשִׁימַת עֵינָן בַּמְּגִילָה, נַחֲפֵשׂ פְּסוּקִים אֵלּוּ בַּמְּגִילָה וּנְכַתּוּב, מְדוּעַ לְדַעַתְךָ הֵם פְּסוּקֵי הַגְּאוּלָּה?

- א. איש יהודי
- ב. בלילה ההוא
- ג. ומרדכי יצא
- ד. ליהודים היתה

בציור לפנינו מתוארת קריאת המגילה. מה מלמדים פרטי הציור על המצווה?
 ברכות המגילה הן שלוש לפנייה ואחת אחריה. וכאשר מברך שהחיינו, יכוון על שאר מצוות הפורים. ננסה להבין, מה הקשר של הברכה שאחר המגילה לנס פורים?

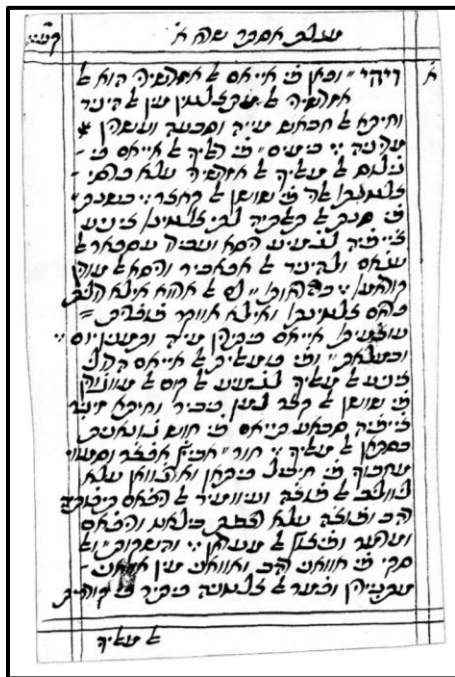
גודל מצות מגילה

נשים שומעות מגילה שאף הן היו באותו הנס, ואסתר המלכה מסרה נפשה על הישועה, על כן נהגו שבא אדם לביתו וקורא המגילה להוציא אשתו ובנות הבית, [אין יוצאים ידי חובה ברדיו בהקלטה]. והקורא להוציא אחרים מברך כל הברכות למרות שכבר ברך בבית הכנסת. יש ששינו במקרה זה במקום "על מקרא מגילה", יאמר לשמוע מקרא מגילה". ויש שנשים נהגו לברך והבעל קורא. אבל ברכה אחרונה הדין את דיננו מברכים רק בעשרה. אין יוצאים ידי חובה ברדיו בהקלטה.

פרזים ומוקפים

היהודים בערי פרזות קוראים ביד' ובערים מוקפות חומה קוראים בטו'. מצא במגילה היכן הסיבה?

אנו מתייחסים לערים מוקפות מימי יהושע כדי לחלוק כבוד לארץ ישראל, אף שהנס היה בשושן הבירה בפרס. וערים שיש ספק ודאי בארבעה עשר, ונהגו גם חמשה עשר. והגרים סמוך לכרך כאלף מטר, או שהמקום נראה כולה מהכרך עצמו, בקרבה זו נחשבים ככרך.

עד היכן חיבבו את המצווה, עד היכן הקפידו שקריאת המגילה לא רק תשמע אלא גם תהיה מובנת לשומעים. לפנינו מגילה כתובה ערבית, מארם צובא היא האלב שבסוריה, שם היתה קהילה עתיקת יומין שנודעה כקהילת תורה קדושה ואמונה. אגב מצאנו בקהילות רבות שתרגמו את ההגדה, תרגמו את הקינות, תרגמו את הפיוטים ועוד.

מגילה זו בערבית עונה לשאלה בגמרא, מה דינו של אדם אנגלי או צרפתי, פורטוגזי, שאינו יודע מילה בעברית, לא מכיר בשפה, אם ישמע את המגילה באנגלית יצא? או לא? אמנם כל דוברי כל השפות יונית ערבית, פרסית, אם שמעו בלשון הקודש בעברית יצאו ידי אף שלא הבינו.

כיון שפורים חלוק ליום ארבעה עשר לפרזים, ויום חמישה עשר למוקפים, אדם צריך לתכנן נסיעותיו, שלא ייקלע לפורים של פרזים, כי לא יוכל לשוב לביתו בעיר המוקפת. כי בן עיר שהלך במוצאי פורים שלו, ליל חמשה עשר לירושלים ושהה שם, עליו לקרוא שוב את המגילה עם הירושלמים כי הפך להיות מוקף, רק לא יברך שוב.

- א. מה למדנו בפרקנו בידי נשים?
- ב. מה למדנו בידי ברכות המגילה?
- ג. מה דין שמיעת מגילה ברדיו?
- ד. מה דין מי שכבר קרא ונקלע לעיר מוקפת בחמשה עשר?
- ה. מה למדנו מתרגום המגילה לערבית לפנינו?

משלוח מנות וסעודת פורים

כך צייר האומן בגרמניה משפחה בסעודת פורים, הכתובית על הציור בגרמנית, יושבים בלבושם היהודי, כשהסעודה מלווה בכלי שיר. מה לדעתך עולו בדעתו של יהודי הנמצא בגולה היושב בסעודת ביין ושמחה, כאשר בסביבתו שכנים גויים? מה הקשר לדברים אלה למה שאמרו חכמים לאסתר, שכתבת המגילה תעורר את הגויים עלינו?

מצווה מדברי קבלה לקיים סעודת פורים, למדנו זאת מדברי מגילה, "לעשות אותם ימי משתה ושמחה". ולכן יש להשתדל לקיים הסעודה כסעודות מועד בבשר ויין. שתייה זו יש להיזהר בה ביותר, אמנם כתוב "חייב איניש לבסומי", אבל אסור לאיש להשתגע ולאבד כבודו, אלא ישתה מעט שהיין מביא שמחה. וברכת המזון יאמר על הניסים. זמן סעודה זו ביום ולא בלילה, כי בלילה לא יצא ידי חובתו. כשחל פורים בערב שבת מקפידים להקדים מאוד שלא ידחה כבוד שבת מפני סעודת פורים. וכפי שאנשים חייבים כך נשים חייבות בסעודה. בפורים משולש מחולקות המצוות לשלושה ימים, קריאת המגילה ומתנות עניים ביום שישי, בשבת יקראו פרשת ויבוא עמלק, ויזכירו המאורע על הניסים, וביום ראשון סעודה ומשלוח מנות.

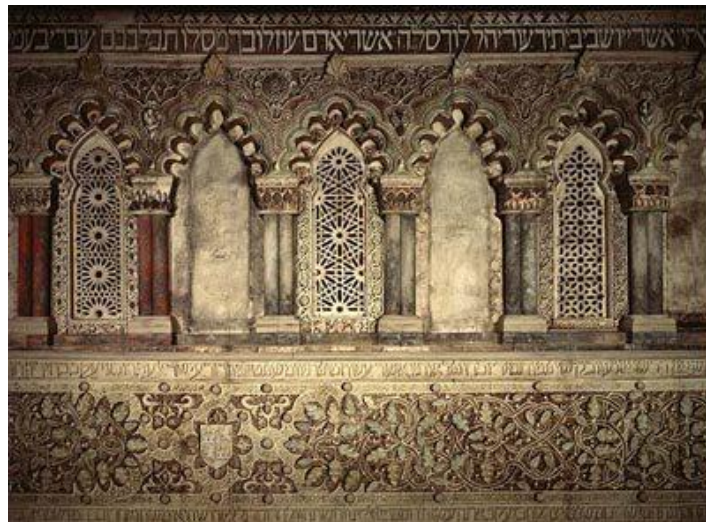
משלוח סעודה וכן מנות הנאכלות, לפחות שתי מנות לשני אנשים, זו קרבת הלב והסרת מחיצות וקרבת אנשים זה לזה להרבות אהבה ואחוה.

בפרקנו עסקנו במצוות פורים. קרא את סוף המגילה וכתוב:

- א. היכן מצאנו במגילה חובת המצווה לקרוא מגילה?
- ב. היכן כתובה מצוות סעודה?
- ג. היכן נצטוונו במשלוח מנות?
- ד. היכן מצויה מצוות מתנות לאביונים?
- ה. אם כבר קראנו פרשת זכור לפני פורים מדוע קוראים שוב בפורים?
- ו. אם ההלל הוא הודאה לקב"ה, מדוע לא נקרא הלל בפורים?

מי כמוך ואין כמוך מגילת אסתר בפיוט של ריה"ל

בקהילות רבות, שרים בשבת לפני פורים את הפיוט "מי כמוך ואין כמוך" יצירתו של רבי יהודה הלוי. ריה"ל נולד לפני כ-950 שנה חי ופעל בטולדו, עיר ואם במרכזה של ספרד. ריה"ל היה גם רופא וגם גדול הפייטנים בטולדו אליה הגיעו עוד חכמים, ראב"ע נפגש כאן עם ריה"ל, מכאן יצאו לפאס, ריה"ל חי ופעל בטולדו, הפיוט המפורסם לפורים "מי כמוך" חורז את מגילת אסתר לבתים בחיתום פסוקים, דרך פיוט שחיקו אותה פייטנים רבים אחריו. בקולמוסו של ריה"ל כמעט ולא נותר מועד שלא הוקדש לו פיוט, אם כשבחים או סליחות, כתפילה או כפיוטי הלכה. ביצירות ריה"ל, לפעמים נמצא פיוטים ייעודיים מקבילים שנכתבו עם אותם משקלים כתפילות. הכרנו את פיוטיו מתפילות ימים נוראים ומחגים אחרים כמו "יצו האל" בדומה לפיוט "יה שמע אביוניך", הזכור מהסליחות, ריה"ל כתב הרבה לתפילת יוה"כ, ועוד.

לפנינו בית הכנסת של רבי שמואל הלוי בטולדו עירו של ריה"ל. בי"כ זה נגזל ע"י הנוצרים אשר הסבו את שמו לנוצרי "אל טנסיטו". כמו עוד בתי כנסת רבים מפוארים שנגזלו ע"י הגויים והפכו אותם לבתי ע"ז.

"מי כמוך" כאמור ריה"ל הקדיש יצירה מופלאה זו לפורים, בחרוזים ובחיתום של פסוקים. אנו מתפעמים איך ריה"ל בנה יצירה שקולה ומדודה עם סדר ההתרחשות כאילו שאנו מצויים בתוך העלילה במגילה. הפיוט מסודר ראשי חרוזים לפי סדר ה' א' ב'. וכן ראשי חרוזים בחיתום שמו. כך גם כל בית חתום בפסוק התואם להפליא. נראה רק דוגמא ממעט, כל הפיוט מצוי בסידורי התפילה בסמוך לברכות המגילה.

מי כמוך ואין כמוך מי דומה לך ואין דומה לך

אדון חסדך בל יחדל אמיתך עוז ומגדל, כי ההית מעוז לדל, ומעוז לאביון בצר לו.
 בימי חרפי מקדמוני, בי דיבר רוח יהוה, והיום אם גרשוני עווני, דודימי לי ואני לו.
 גמלני מאז טובות גלויות ידועות ללבבות, גם אם יהיו הצרות קרובות אשרי כל חוכי לו.
 ויהי בימי אחשוורוש, מלך הוקם על כברוש, נישא ורם על כל קצין וראש, וה' הניח לו.
 זימן בשנת שלוש למלכותו, להראות לכל עבדיו תכונתו, ואבני נזר מתנוססות על אדמתו, ועפרות זהב לו.
 סינסן ליאיר האיר זרחה, ישיש כגיבור לרוץ אורח, טרם מכה ציץ רפואה פרח, כי הפלא ה' חסיד לו.
 עמו נאמנה הדסה תמה, היא אסתר בת דודו ברה כחמה, ובמות אביה ואמא, לקחה מרדכי לו.

לפנינו דוגמא שבעה חרוזים, מצא במגילה שבעה פסוקים אליהם מתכוון ריה"ל בחרוזיו.